

**Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická**

Diplomová práce

**Vývoj utilitarismu a jeho vyústění ve filozofii Pe-
tera Singera**

Andrea Želinová

Plzeň 2020

**Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická**

Katedra filozofie

**Studijní program Humanitní studia
Studijní obor Evropská kulturní studia**

Diplomová práce

**Vývoj utilitarismu a jeho vyústění ve filozofii Pe-
tera Singera**

Andrea Želinová

Vedoucí práce:

Mgr. Miloš Kratochvíl, Ph.D.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2020

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, 2020

.....

Poděkování

Děkuji Mgr. Miloši Kratochvílovi, Ph.D. za ochotu a cenné rady, kterých se mi dostalo při zpracovávání této diplomové práce.

Obsah

1	Úvod	6
2	Utilitarismus	8
3	David Hume.....	12
4	Jeremy Bentham	15
5	William Godwin	17
6	J. S. Mill	19
7	Henry Sidgwick	24
8	Richard Mervyn Hare	25
9	Peter Singer	26
9.1	Smýšlení Petera Singera.....	29
9.2	Speciesismus	33
9.3	Zabití zvířete	37
9.4	Příroda.....	37
9.5	Pohled na život člověka	39
10	Embryo a plod.....	40
10.1	Totální a před-existenční názor	45
10.2	Problematika potratů	46
11	Život nebo smrt hendikepovaných dětí.....	47
12	Eutanázie.....	48
13	Změna etického postoje	54
14	Závěr	57
15	Seznam použité literatury	59
16	Resumé.....	61

1 Úvod

Cílem mé diplomové práce, s názvem *Vývoj utilitarismu a jeho vyústění ve filozofii Petera Singera*, je vyložit Singerovy myšlenky, abychom vše lépe pochopili, musíme se seznámit s pojmem utilitaristický směr, jeho rozdělením a hlavními představiteli. Poté se budu věnovat současnému a velice kontroverznímu představiteli utilitarismu Peterovi Singerovi. Ve své práci bych ráda poukázala skrze interpretaci Singera na to, jak je v některých tématech naše myšlení stále ovlivněno náboženskými a morálními systémy dřívější doby. Témata, kterých se má práce dotýká jsou speciesismus, potraty, infanticida a eutanázie. V práci bude použita metoda interpretace a bude přehledně poukázáno na problémy, které lidské společnosti považují za tabu a Singer tyto tabuizovaná témata otevírá.

První část se bude zabývat etickým pojmem utilitarismus, práce představí, co to utilitarismus je, jak ho můžeme dělit a k čemu nám utilitarismus slouží. Utilitaristická etika se snaží člověku ulehčit rozhodování, poskytnout lidem jakousi šablonu, podle které poznají, jestli je čin dobrý, či nikoliv. Další část bude věnována jednotlivým představitelům utilitarismu, každý z autorů chápal utilitarismus svým vlastním způsobem. V práci bude utilitarismus popsán z pohledu D. Huma, následovat bude Jeremy Bentham, William Godwin, J. S. Mill, Henry Sidwick, R. M. Hare a jako posledního si představíme samotného P. Singera.

První část, zabývající se Singerem, poukáže na to, jakým způsobem se dostal k utilitarismu a jak se tato koncepce odráží v jeho filozofii. Stěžejními knihami pro mě při zpracovávání práce budou *Practical Ethics*, *Etika globalizácie*, *Spisy o etickom životě*. Poté, co bude představen Singerův život a některé jeho myšlenky, se práce bude zabývat jedním ze stěžejních témat, a to speciesismem. Tento směr umožní lepší uchopení další části, kterou je Singerovo rozdělení bytostí do tří kategorií, už toto rozdělení bude samo o sobě velice novátorské, protože Singer, k sobě řadí člověka i zvířata. Singer nerozlišuje zvířecí říši a říši lidí, rozděluje všechno do tří kategorií, kterými jsou bytosti bez vědomí, bytosti s vědomím a ne-osoby. Zároveň práce poukáže na to, že lidský život nemá vždy stejnou hodnotu, dokonce je v některých případech méně hodnotný než život zvířete. Stručně se práce bude zabývat i životním prostředím, které Singerovi nebylo lhostejné.

Nakonec se práce dostane, k pro mě, hlavním tématům. Nejdříve bude rozebrána problematika pohledu na embryo a plod, potraty, infanticidu a nakonec eutanázii. Největším problémem ohledně potratů, je dělicí čára, která by nám jasně dokázala definovat, kdy se plod začíná považovat za člověka. V tomto se nedokážou představitelé dohodnout a rozdílné představy udává náboženská příslušnost, politická příslušnost, nebo země, ve které se otázka potratů řeší. V dnešní době je ve většině zemí potrat povolen, jsou ale země, kde vám potrat umožní pouze při ohrožení života, či pokud je těhotenství důsledkem znásilnění (Severní Irsko, Polsko), v některých zemích je potrat zakázán bez výjimek (Irsko, Vatikán, Malta, Filipíny). Za mnohem větší problém je pak považována eutanázie. Jakmile se člověk narodí automaticky získává právo na život, které mu nesmí být odepráno. Toto téma je mnohem více tabuizované, protože usmrcení člověka je ve většině zemí ze zákona považováno za vraždu, ale existují země, ve kterých lidé mohou podstoupit eutanázii, ale pro většinu společností je nepředstavitelné, že by něco takového na svém území povolily. U těchto témat, bych chtěla dokázat, že pokud bude člověk schopen opustit zažitou představu o fungování světa a dá šanci Singerovým myšlenkám, může udělat krok kupředu a přebudovat morální myšlení naší společnosti. Myšlení, které je zbytečně zatíženo náboženskými ideály, které hluboce zakořenily do našich zákonů. Společnost odmítá o těchto kontroverzních a tabuizovaných tématech hovořit, nebo se těmito tématy vůbec zabývat, protože takovéto myšlení je považováno za nebezpečné a nevhodné pro morální a vyspělé společnosti.

2 Utilitarismus

Podle etického utilitarismu je morální kvalita činů určena jejich následky. Morální kvalita je vázána na množství příjemnosti, rozkoše a utrpení, které daný čin přinese. Tato koncepce chápe všechny činy jako prostředek k dosažení vnějšího cíle, který je chápán jako užitečný efekt. Vše nebývá hodnotu právě skrze užitečnost, kterou čin přináší. Klasický utilitarismus kombinuje dva principy konsekvencialismus a hédonismus, tyto dva principy se sjednocují v jeden princip, který se nazývá jako princip největšího štěstí. Takovýto utilitarismus nám představují Bentham nebo J. S. Mill. Etický utilitarismus je spojený s praktickými sociálními ambicemi. Etický utilitarismus tedy může být považován za koncepci, která je neutrální. Snaží se člověku garantovat jistotu při rozhodování ve chvílích morálního váhání, ulehčit mu každodenní rozhodování a poskytnout mu radu nebo utvrzení, že jeho jednání je správné. Utilitaristické koncepce se vždy vyjadřují k aktuálním morálním problémům, které přináší dané období. Nejvíce se diskutuje o morálních problémech a jak je možné vytvořit pravidla pro hierarchizaci těchto problémů. Myslitelé utilitarismu 20. století se shodli na třech důležitých aspektech, které hrají roli při rozhodování. Zaprvé je třeba vymezit, které následky jsou aktuální, žádoucí či očekávané, zadruhé je potřeba ujasnit si, zda následky budou hodnoceny absolutně nebo ve vztahu s dalšími možnostmi a jako poslední je třeba rozhodnout, zda se budeme vyjadřovat kladně, to znamená budeme brát ohled na maximální štěstí nebo záporně a bude nás zajímat minimální utrpení.¹

Všechny formy utilitarismu se pohybují v oblasti empirického naturalismu. Klasický utilitarismus se opírá o psychologii a logiku. Utilitarismus se formoval velmi dlouhou dobu, jeho počátky jsou k vidění už u antických myslitelů, kde se formovaly myšlenky shodné s principem užitečnosti. V Řecké tradici se objevuje jak hédonismus, tak konsekvencialismus. V antice je do popředí stavěn jedinec, a ne společnost, jako je tomu u zastánců utilitarismu. Ideál humanismu je tedy nastolen už v antice, ale morálku a štěstí ostatních lidí, které má mít přednost před štěstím jednotlivce spojuje až křesťanství, zde je ale představa nehédonistického ideálu štěstí a nehledá se radost v pozemském životě. Klasický utilitarismus může být spojen s osvícenstvím. Morálka je chápána jako nástroj, který má člověku pomáhat k dosažení cílů. Vývoj utilitarismu může být vymezen dvěma fázemi. První je *klasický utilitarismus* a *utilitarismus 20. století*. Klasický

¹ REMIŠOVÁ, Anna. *Dejiny etického myslenia v Európe a USA.*, Bratislava: Kalligram, 2008, s. 302- 303.

utilitarismus je možné zařadit do doby 18. a 19. století, doby, kdy se formovala kapitalistická společnost. Svůj vrchol dosahuje utilitarismus v britské tradici. Utilitaristické myšlenky jsou k nalezení už u Hobbse, Locka či Huma. První fáze utilitarismu je završena v osobě Jeremyho Benthama, v jeho koncepci dochází k formování logicky konzistentní utilitaristické teorie.² Utilitarismus je jednou z nejvlivnějších teorií etiky. Vychází z principu užitečnosti, znamená to, že při konání činů, by se měl člověk rozhodovat a jednat podle toho, co přinese největší blaho, co nejvíce lidem. Teorii utilitarismu formuloval Jeremy Bentham a dále ji rozvíjel J. S. Mill a H. Sidwick. Dodnes je utilitarismus známou etickou teorií.

Bentham byl zastáncem názoru, že společnost je soubor jednotlivců, a to, co je dobré pro společnost je závislé na spokojenosti těchto jednotlivců. Usiloval o to, aby všichni lidé byli stejně důležití, protože věřil, že každý má stejné právo na štěstí. Bentham tvrdil, že každý čin je dobrý nebo špatný podle jeho následků, naším cílem má být vytvářet, co největší blaho, pro co největší počet lidí. To, zda je čin v souladu se zákonem představuje druhotnou otázku, hlavní otázkou je, zda tento čin povede ke štěstí. Mill pak přisuzuje pravidlům v utilitarismu pozitivní roli, bez pravidel se společnost neobejde, důležité je například pravidlo pravdomluvnosti, bez toho by nikdo nemohl nikomu věřit. Mluvit pravdu tedy považoval za prostředek, jak přinést blaho pro co nejvíce lidí. Mill je tedy zastáncem utilitarismu pravidel, utilitaristický princip může přispívat k vytyčení pravidel, které budou obecně platná a budou se porušovat jen ve výjimečných případech.³

Utilitarismus je považován za jednu z podob liberální ideologie, často se ovšem skloňuje jako podmnožina klasického liberalismu, a to také z důvodu jasného napojení právě na Johna Stuarta Milla.⁴ Klasický utilitarismus posuzuje skutky na základě jejich úspěšnosti zvyšovat štěstí nebo radost, a minimalizovat bolest či neštěstí. Podle klasického utilitarismu nemá význam to, že naše tužby být spokojen a necítit bolest směřují do budoucnosti a v případě naší smrti se tedy tyto tužby nenaplní. To, že zemřu nemá žádný vliv na to, jakou radost nebo bolest prožívám, dokud jsem při životě.

R. M. Hare navrhnul způsob, jak rozlišit mezi dvěma úrovněmi uvažování, kterým je intuitivní a kritické morální uvažování. Kritické uvažování se například týká toho, že

² REMIŠOVÁ, Anna. *Dejiny etického myslenia v Európe a USA.*, Bratislava: Kalligram, 2008, s. 304- 305.

³ THOMPSON, Mel. *Přehled etiky*, Praha: Portál, 2004. Filozofie (Portál), s. 93- 95..

⁴ JANÍČKO, Martin a Pavel JANÍČKO. *Utilitarismus v podání Johna Stuarta Milla*, Acta Oeconomica Pragensia : Vědecký časopis Vysoké školy ekonomické v Praze, Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 2015, roč. 2014, č. 6, s. 90.

budu chtít tajně někoho zavraždit. Každodenní uvažování musí být intuitivnější. V běžném životě nejsme schopni předpovídat některé situace a výsledky, jaké bude naše rozhodnutí mít. Hare říká, že kvůli těmto důvodům by bylo dobré mít nějaké všeobecné morální principy, od kterých bychom se neodkláněli. Podle Hareho sem patří mluvit pravdu, dodržet své slovo, nezpůsobovat druhým lidem újmu a tak dále. Do této kategorie principů by jistě patřilo i to, že nevezmu život člověku, který si přeje dál žít. Vhodně zvolené morální instrukce by mohli být chápány jako instrukce od dobrého trenéra. Trenér radí svému svěřenci, jak hrát, trénovat a tak dále, aby dosáhl vítězství, pokud se svěřenec podle těchto pravidel řídí a trenér je schopný, hráč bude vyhrávat. Pokud, ale některá pravidla od trenéra poruší může prohrát, proto bude lepší, když hráč bude dodržovat příkazy trenéra a nebude improvizovat. Stejně tak je to s morálními pravidly, které, bychom si jako jedinci určili a řídili se podle těchto principů. V určité situaci se tedy pouze zamyslíme, jaký morální princip použijeme a je po problému, nemusíme složitě kalkulovat, jak se asi zachovat. Jen velmi zřídka nastane situace, kde by bylo vhodné porušit tyto morální principy, ale v těchto případech si odbočení od těchto morálních standardů můžeme dovolit.

Preferenční utilitarismus neposuzuje pouze to, jestli tím maximalizují dobro a minimalizují bolest. Preferenční utilitarismus je založený na tom, že jsou skutky posuzovány na základě toho, jestli jsou v souladu s preferencemi všech bytostí, které budou daným rozhodnutím ovlivněné. Pokud budeme brát ohled na zájmy všech, dopracujeme se právě k preferenčnímu utilitarismu. Skutky, které jsou v rozporu s preferencemi některé osoby jsou nesprávné. Pokud tedy zavraždíme člověka, který si bude přát dál žít, je tento čin špatný, protože došlo ke zmaření preferencí zavražděného člověka. Z hlediska preferenčního utilitarismu je tedy horší, pokud zbavíme života „osobu“ než jinou bytost, protože „osoby“ jsou velmi orientované na budoucnost.⁵

Myslitelé od Epikúra po Benthama, kteří zastávali teorii užitečnosti neodlišovali užitečnost a potěšení, ale užitečnost chápali jako součást potěšení, princip užitečnosti má hlavně zbavit bolesti. Užitečné je spojeno s příjemnými a líbivými pocity. Utilitarista je tedy přesvědčen, že skutky jsou správné, pokud přispívají ke štěstí a ty nesprávné přispívají k neštěstí. Štěstím je myšlen pocit potěšení a nepřítomnost bolesti.⁶ Utilitaristická mravnost znamená, že člověk je schopen obětovat své dobro, pro dobro více lidí.

⁵ SINGER, Peter. *Spisy o eticko žití*, Spolok slovenských spisovateľov (SSS), 2008, s. 134- 137.

⁶ MILL, John Stuart. *Utilitarismus*, Přeložil Karel ŠPRUNK. Praha: Vyšehrad, 2011, s. 41- 42.

Utilitaristickou normou není vlastní štěstí jednatelova, ale štěstí všech zúčastněných osob. Utilitarismus vyžaduje, aby jednatelova osoba byla schopna vzdát se vlastního štěstí, pokud to povede k tomu, že to přinese štěstí většímu počtu osob.⁷ Dobro není danou vlastností nějakého činu, to mu může být přisouzeno pouze na základě toho, když vezmeme do úvahy požadavek, že musíme působit blaho co nejvíce lidem. Problém utilitarismu je v tom, že jeho formy nejsou schopny dosáhnout konečného posouzení blaha či utrpení, které čin způsobí. Na tento problém upozornil už David Hume, který říkal, že následky každého činu tvoří řetězec, který se může neomezeně táhnout do budoucnosti, a nakonec mít i negativní následky.⁸

Utilitarismus představuje, že máme jednat tak, aby to bylo optimální pro blaho všech. Utilitarismus ale neposkytuje žádný princip spravedlnosti, a tak nemůže být řešen problém spravedlivého rozdělování. Pokud je užitečnost chápána kvantitativně, vznikají problémy, jak poznat, které preference stojí výš. I přes tyto vady má utilitarismus důležitou roli v mnoha praktických oblastech. Například v otázkách ekologické etiky, etiky hospodářství nebo technologie nepotřebujeme řešit spravedlivou distribuci, stačí pouze měřítko užitečnosti, které umožní udělat správné rozhodnutí. Pokud se v dané oblasti shodneme na tom, že tento postup přinese největší užitek, můžeme tímto způsobem jednat.⁹

Utilitarismus se snaží podat empiricky uchopitelné kritérium mravního posuzování. Jsou zde čtyři principy, které se vztahují k posuzování mravního jednání. První je *princip následků*, tento princip říká, že každé jednání je závislé na následcích, jednání samo o sobě není dobré nebo špatné, záleží vždy na tom, jaké následky tento čin bude mít. Další je *princip užitečnosti*, zde je kritériem prospěšnost, musíme brát v úvahu, jaký prospěch daný čin přinese. Jako třetí zmíním *princip hédonismu*, utilitarismus může definovat dobro o sobě pouze hédonisticky, vždy záleží pouze na uspokojení potřeb. To, jaké potřeby budou uspokojovány, si každý určuje sám na základě svých preferencí. Poslední je *sociální princip*, v součtu konečného štěstí nejde o egoistický hédonismus, důraz je kladen na štěstí společnosti, nikoliv jednotlivce. Jednání je považováno za mravně správné, pokud jeho následky přinesou štěstí těm lidem, kterých se toto jednání dotkne.¹⁰

⁷ MILL, John Stuart. *Utilitarismus*, Přeložil Karel ŠPRUNK. Praha: Vyšehrad, 2011, s. 62.

⁸ THOMPSON, Mel. *Přehled etiky*, Praha: Portál, 2004. Filozofie (Portál), s. 100- 101

⁹ ANZENBACHER, Arno. *Úvod do etiky*, Vyd. v tomto překl. 3., v nakl. Academia 2. Praha: Academia, 1994, s. 121.

¹⁰ ANZENBACHER, Arno. *Úvod do etiky*, Vyd. v tomto překl. 3., v nakl. Academia 2. Praha: Academia, 1994, s. 32- 34.

3 David Hume

David Hume je myslitelem, který je spojen s obdobím empirismu, a stal se hlavním představitelem tohoto směru v Anglii. Hume popíral, že by morálka mohla být založena na egoistickém hédonismu a vypracoval neegoistickou etiku založenou na empirické bázi. Hume si pokládal tu nejjednodušší otázku a ptal se po tom, co lidé obecně posuzují jako morální? Tato otázka ho dovedla k výsledku. Hume tvrdil, že lidé považují za morální to, když se lidé vyznačují přátelským postojem vůči druhým lidem a svým jednáním připívají tito lidé k blahu a štěstí jiných lidí. Lidé tedy mravně schvalují to, co není založeno egoisticky, ale naopak oceňují altruistické činy, které jsou prospěšné pro společnost.

Toto morální schvalování je podle Huma všeobecně lidské. Podle něj to souvisí s tím, jak je člověk psychologicky konstituován. To, že dobře reagujeme na činy, které jsou prospěšné pro společnost a špatně pohlížíme na činy, které jdou proti společnosti je nepochybně důkaz toho, že nám není lhostejné blaho druhých lidí. To odkazuje na to, že nejsme orientováni pouze egoisticky a nesnažíme se získat všechnen prospěch pouze pro sebe, ale jsme také založeni altruisticky a jde nám o blaho druhých lidí a společnosti jako celku.¹¹

U Huma se objevuje pojem *mravní cit*, ten způsobuje to, že činy, které jsou altruistické a prospěšné pro společnost v nás vzbuzují kladné emoce, zatímco činy, které jsou egoistické a jdou proti společnosti se nám jeví jako něco špatného. Mravní cit může být tedy charakterizován jako typ motivace libostí a nelibostí. Podle Huma je povaha člověka vedena tím, že naše zájmy můžeme lépe prosazovat, pokud budeme spolupracovat, než kdybychom svých cílů chtěli dosáhnout izolovaně. Na druhou stranu, my, svých cílů musíme dosahovat v době mírného nedostatku, proto jsme velkorysí jen omezeně a egoismus může převzít otěže našeho jednání. Z tohoto důvodu by naše sociální spolupráce měla být řízena určitými obecně uznávanými konvencemi, které budou omezovat egoistické touhy jednotlivců. Zde vzniká idea spravedlnosti, vytváří se představa o společnosti, která bude koordinována a všechny zájmy jednotlivců budou směřovat ke společnému užitku.

Jak už jsme zmínila výše, Humova etika je založena na empirismu, protože vše může být určeno smyslovými afekty, ale zároveň nesmíme zapomínat i na hédonistickou složku, protože etika v Humovo podání zná pouze motivaci libosti či nelibosti. Rozum je ale v podřízené roli, v tomto případě převládají afekty, vášně, smyslové jednání. Rozum

¹¹ ANZENBACHER, Arno. *Úvod do etiky*, Vyd. v tomto překl. 3., v nakl. Academia 2. Praha: Academia, 1994, s.25-26.

pouze hledá ty ideální prostředky k dosažení námi požadovaného cíle. Stanovování mravních cílů a hodnocení se děje čistě emocionálně. Humova etika je tedy považována za morálku citu. Hume dále upozorňuje na to, že jednání člověka je předem dáno, záleží na osobnosti daného člověka, na jeho vlohy, charakter.¹² Morální hodnocení je založené na citech. Každé lidské jednání je určené smyslovými afekty a rozum pouze pomáhá hledat v hodné prostředky k dosahování určitých cílů. Objevil se zde spor, zda jsou všeobecné morální základy založené na rozumu nebo citu, podle Huma spolu rozum a cit působí vzájemně.¹³

„Prikláňam sa k názoru, že obe sú platné a uspokojivé, a že rozum a cit spolupobia skoro vo všetkých mravných rozhodnutiach a záveroch ...tomto konečný úsudok asi závisí od nejakého vnútorného zmyslu alebo citu, ktorý priroda vštepila celému plemenu.“¹⁴

Své etické názory Hume prezentuje v dílech *Pojednání* či *Zkoumání o principech mravnosti*. Humovo názory pokrývají tři oblasti, které zahrnují *metaetiku*, *normativní etiku* a *užitou etiku*. Ve spisech k *metaetice* formuluje nejkontroverznější etické názory. Podle převládajícího názoru je dobro dobré samo o sobě a zlo je zlé. Hume toto tvrzení popřel a poukazuje na to, že hodnotit jednání jako dobré nebo špatné můžeme až na základě toho, jak na toto jednání budou reagovat ostatní. Dobré jsou věci, které přinášejí slast a potěšení jak pro nás, tak i pro ostatní.

Normativní etika je druhem hédonistického utilitarismu. Bereme ohled na ostatní, nečiníme věci, které by mohly druhým lidem uškodit, děláme to, co je příjemné nám, ale zároveň bereme v potaz i to, aby byl potěšen každý. Od standardního hédonistického utilitarismu se liší. Standardní utilitarismus říká, že máme dosahovat největšího množství potěšení, protože je to objektivně dobré, Hume popíral, že potěšení, nebo cokoliv jiného je dobré samo o sobě. Důvod toho, že máme konat co největší dobro je pouze v tom, že nás to shodou okolností těší.¹⁵

Hume tvrdil, že základem lidské morálky jsou touhy a emoce. Morálka se dotýká především praktického života a jeho záležitostí, a proto klade důraz na zájmy společnosti,

¹² ANZENBACHER, Arno. *Úvod do etiky*, Vyd. v tomto překl. 3., v nakl. Academia 2. Praha: Academia, 1994, s. 28-29.

¹³ REMIŠOVÁ, Anna. *Dejiny etického myslenia v Európe a USA*. Bratislava: Kalligram, 2008, s. 266

¹⁴ REMIŠOVÁ, Anna. *Dejiny etického myslenia v Európe a USA*. Bratislava: Kalligram, 2008, ISBN:978-80-8101-103-0. cit. s. 266.

¹⁵MCGREAL, Ian Philip. *Velké postavy západního myšlení: slovník myslitelů*, Praha: Prostor, 1997. Obzor (Prostor), s. 322, 325- 326.

jako je spravedlnost, lidskost a dobročinnost. Morálku považoval za vnější záležitost lidského jednání, které má být vnímáno jako znak vnitřního jednání člověka. Mravnost je pak propojení vnitřních i vnějších aspektů života člověka. Hume byl přesvědčen o tom, že lidská přirozenost může být sledována stejným způsobem jako jsou sledovány zákony v přírodě, to znamená, za pomoci analýzy světa zkušenosti. Hume chtěl odůvodnit morálku lidských citů, a to na základě posuzování toho, jak lidé jednají. Podle Huma mají lidé vrozený cit pro to, aby usilovali o blaho druhých lidí. Tímto výrokem narušil klasickou hedonistickou teorii, která byla typická pro osvícenství. Hume tedy nahrazuje hedonismus egoismu a do popředí klade činy, které mají užitek pro společnost. Podle Huma je morálka vždy praktickou záležitostí a je svázána s jednáním člověka. Podle Huma musí existovat nějaký morální smysl, který má člověk vrozený. Člověk uvažuje čistě empiricky, naše jistota je opřena o víru. Pokud chceme člověka poznat, nemůže to udělat skrze rozum, musí být pozorovány a zkoumány jeho činy, které jsou ctnostné a vhodné. Morální soud je tedy soud hodnotící, a na jeho základě dané chování buď schvalujeme nebo odsuzujeme. Tyto soudy jsou závislé na okolnostech, nejsou to osudy, které platí absolutně. U Huma jsou k nalezení přirozené ctnosti, za které považuje moudrost, skromnost, usilovnost a rychlý postřeh. Dále se zde objevuje pojem umělých ctností, ty vznikají v dobách, kdy jsou společenské poměry složité, tyto ctnosti jsou benevolence, věrnost a spravedlnost.¹⁶

Základem morálky u Huma je ohled na zájmy druhých lidí. Skutky lidí jsou pak posuzovány podle pocitu libosti či nelibosti. Cit souhlasu nebo nesouhlasu při mravním hodnocení skutků je podle Huma dán vrozenými ctnostmi. Za nejvyšší cnost Hume považoval dobrou vůli a užitek. Posuzování mravního jednání tedy vychází z vrozeného citu, který má každý člověk. Na základě tohoto vrozeného citu člověk nebere ohled pouze na své blaho, ale i na blaho ostatních lidí. Člověk lační, aby jeho jednání bylo akceptováno okolím, chce jednat morálně, aby nebyl okolím odsouzen. Hume tvrdil, že snaha chovat se morálně je spojena se společenským citem sympatie, cílem je pak všeobecný prospěch. Základ tohoto citu považuje Hume za přirozený a vzniká tím, že jsme schopni se vcítit do druhé bytosti. Zájem o to, aby ve společnosti byla zavedena spravedlivá pravidla vyplývá z kalkulu prospěšnosti. Zavedení pravidel, které se budou dodržovat a následovat, je prospěšné, protože to povede k blahu společnosti. Hume si byl vědom, že jsme pouze lidé a máme jisté tendence tyto pravidla v některých případech porušovat ve vlastní prospěch,

¹⁶ REMIŠOVÁ, Anna. *Dejiny etického myslenia v Európe a USA*, Bratislava: Kalligram, 2008, s. 265- 267.

ale nakonec se podle Huma vždy prosadí princip sympatie, který uchrání všeobecné blaho. Humánnost je tedy základem Humových etických úvah, základem lidské morálky a sociálních ctností. Utilitarismus u Huma je ale odlišný od dalších představitelů. Hume chápe užitek a prospěšnost ve spojení s morálkou citu, které je založena na humánnosti a lidské důstojnosti.¹⁷

4 Jeremy Bentham

Bentham je považován za filozofického reformátora, uvedl do filozofie metodu, která pomohla filozofii posunout dál z mrtvého bodu. Uvedl do politiky, ale i etiky způsoby zkoumání, které jsou typické pro vědu a tím dokázal dojít vždy k výsledku. Právě v metodě tkví Benthamův největší přínos. Jeho metodu může být označena jako *detailní*, s celkem pracuje tak, že vše rozdělí na části, jakýkoliv problém se snaží vždy vyřešit tak, že jakoukoliv otázku rozčlení na části a dojde k výsledku.¹⁸ Zavedení této detailní metody, která převádí celky na části a abstrakce na skutečnosti, přinesla do filozofie originalitu a z Benthama tak činí reformátora politické a morální filozofie. Sám Bentham svou metodu nazývá jako *metodu klasifikace*. Bentham tuto metodu prosadil ve filozofii, zformoval tím intelekt mnoha dalších myslitelů a různých škol. Do morální filozofie zavedl myšlenkovou přesnost, klade důraz na to, aby vše bylo důsledkem přesných úvah, díky kterým se dobereme pravdivého závěru.¹⁹

Bentham společnost chápal jako soubor jednotlivců. Za správné považoval, pokud bylo zajištěno blaho pro tyto jednotlivce. V jeho filozofii jsou si všichni lidé rovni. Nej důležitějším měřítkem bylo pro Benthama štěstí, které se dá měřit (intenzita, doba trvání). Lidské činy pak posuzoval na základě toho, jaké budou mít následky. Cílem by mělo být vytvoření maximálního štěstí pro co největší počet lidí.²⁰

Benthamovým důležitým filozofickým dílem je kniha *Úvod do principů mravnosti a zákonodárství*. Benthamova etika může být považována za moderní verzi

¹⁷REMIŠOVÁ, Anna. *Dejiny etického myslenia v Európe a USA*, Bratislava: Kalligram, 2008, s. 268- 270.

¹⁸ MILL, John Stuart. *Vybrané spisy o etice, společnosti a politice I*, Přeložil Martin POKORNÝ, přeložil Karel ŠPRUNK, přeložil Ondřej BERAN, přeložil František VAHALÍK. Praha: OIKOYMENH, 2016-. Knihovna politického myšlení, s. 81.

¹⁹ MILL, John Stuart. *Vybrané spisy o etice, společnosti a politice I*, Přeložil Martin POKORNÝ, přeložil Karel ŠPRUNK, přeložil Ondřej BERAN, přeložil František VAHALÍK. Praha: OIKOYMENH, 2016-. Knihovna politického myšlení, s. 85- 87.

²⁰ THOMPSON, Mel. *Přehled etiky*, Praha: Portál, 2004. Filozofie (Portál), s. 94.

hédonismu. Většinou se označuje jako hédonistický utilitarismus. To znamená, že správnost či nesprávnost jednání se posuzuje na základě slasti či strasti.²¹

Benthamovým cílem bylo vytvoření morální aritmetiky, která by sloužila při rozhodování jednotlivce a vlády. Slast je jediným hodnotným cílem, znamená to, že můžeme určit, co činit za pomoci součtu objemu strasti a slasti. Naše rozhodnutí by tedy nemělo být těžké, protože slast a strast jsou kvantifikovatelné. Bentham určuje tři hlavní prvky hédonistického kalkulu, který nám určí kvantifikační postup. Při hodnocení musíme vypočítat dva rysy slasti či strasti, těmito rysy jsou trvání a intenzita. Delší slast je lepší než kratší slast a intenzivnější slast je lepší než slast mírnější. Následně, než uděláme své rozhodnutí musíme vypočítat počet lidí, které naše činy postihnou a zapojit tuto danou proměnou do našeho výpočtu. Bentham tvrdil, že slasti či strasti se mezi sebou liší pouze kvantitativně a nikdy kvalitativně. Slasti nejsou nadřazené nebo podřazené.²²

Otázkou zůstává, jak egoistickou společnost přimět, aby jednala altruisticky. Bentham to řeší společenskými postihy. Pokud jednatel vykoná něco, co přinese slast pouze jemu a poruší společenské normy, musí být potrestán, aby byl odstrašujícím příkladem pro ostatní. Za jednání proti společnosti je třeba, aby přišel postih. Postihnutí může být vykonáno dvěma způsoby. Prvním z nich je *lidový postih*, který je neformální a je to odpor společnosti vůči danému viníkovi, anebo druhým způsobem, kterým je *politický postih*, který je zajištěný soudním a trestním systémem. Zde se objevuje problém, protože postih způsobuje strast a tento čin je tedy špatný, ale dá se omluvit tím, že tato strast odradí další jedince od toho, aby udělali skutek, který by přinesl ještě větší zlo. Trest by podle Benthama nikdy neměl být nepřiměřený, stačí, aby daný trest byl odstrašujícím příkladem pro jiné.²³

Bentham žil v době, kdy si společnost nebyla rovna. Bentham proto prosazoval rovnostářskou společnost a prohlašoval, že každý člověk se počítá za jednoho, a pouze za jednoho a nikdo není výš nebo níž. Tato myšlenka položila základ pro budoucí společnosti, které jsou založené na demokratických principech.²⁴ V posledním období své činnosti ostře vystupoval proti politikům, kteří byli proti všeobecnému volebnímu právu. I na půdě parlamentu ostře kritizoval zákon, který stanovoval, že svědectví dvou žen se

²¹ MCGREAL, Ian Philip. *Velké postavy západního myšlení: slovník myslitelů*, Praha: Prostor, 1997. Obzor (Prostor), s. 370.

²² Tamtéž, s. 371.

²³ Tamtéž, s. 372.

²⁴ MCGREAL, Ian Philip. *Velké postavy západního myšlení: slovník myslitelů*, Praha: Prostor, 1997. Obzor (Prostor), s. 369- 372.

rovná svědectví jednoho muže. Racionálně dokazoval, že neexistuje důvod, aby byly ženy považovány za méně inteligentní nebo chápány jako nižší bytosti než muži.²⁵

Jedním z důležitých pojmů Benthamovy etiky je princip utility, ten představuje tři principy. Prvním je *princip sociálního atomizmu* ten tvrdí, že každý sociální jev může být redukován na jev, který se týká výlučně jednotlivce. Druhým je *princip utility* tento princip představuje jeden jediný zájem člověka, tím je maximální štěstí všech. Princip utility determinuje lidské činy. Poslední princip je *kalkulace štěstí*. Znamená to, že lidské štěstí či neštěstí vždy může být převedeno na čísla a určit hodnotu příjemnosti a nepříjemnosti, tyto hodnoty pak představují základ veškerého morálního usuzování.²⁶ Pokud bude princip utility více prosazován, povede to ke zdokonalení lidské společnosti. V opačném případě, kdy by vláda neprosazovala obecné blaho, by mohlo dojít k zhroucení celé společnosti.²⁷ Hodnocení lidských činů je otázkou našich vlastních pocitů, pouze my dokážeme vyhodnotit, jestli je čin v souladu s principem utility, či nikoliv. Jestliže je čin špatný, je zapotřebí viníka adekvátně potrestat. Výška trestu je podle Benthama úměrná našim pocitům, tresty jsou pak výsledkem naší nenávisti, pokud je nenávist vysoká, je vysoký i trest atd.²⁸ Princip utility považuje Bentham za jediný správný, máme jednat a rozhodovat se ve shodě s tímto principem.²⁹

5 William Godwin

Godwin je považován za zakladatele moderního anarchismu a utilitarismu. Velmi ostře kritizuje veškeré instituce vytvořené člověkem. Zastává názor, že instituce omezují člověka, brání mu v rozvoji rozumu, přirozené dobré vůli a v neomezeném štěstí. Za nejhorší instituci považuje vládu, ti vytvářejí koloběh zotročení. Politické instituce jsou podle Godwina vždy doprovázeny válkou a útlakem. Ti, co jsou utlačováni se dopouštějí násilí, to musí být následně potlačeno, a to jde jedinež trestem. Dále politické instituce rozdělují společnost na vrstvy, vytváří rozdíly mezi občany a vytváří tak společnost, kde jsou v popředí bohatí obyvatelé. Bez těchto institucí, by lidstvo mohlo být zdokonalitelné. Pro dobrý charakter a myšlení je základním stavebním kamenem prostředí a výchova. Godwin byl přesvědčený o tom, že lidská mysl je sama o sobě dobrá a čistá. Jsme tedy

²⁵ REMIŠOVÁ, Anna. *Dejiny etického myslenia v Európe a USA*, Bratislava: Kalligram, 2008, s. 309.

²⁶ Tamtéž, s. 313.

²⁷ BENTHAM, Jeremy. *Principles of Morals and Legislation*. Oxford: Basil Blackwell, 1948, s. 22-23.

²⁸ Tamtéž, s. 23.

²⁹ Tamtéž, s. 26.

ovlivnění prostředím, ve kterém vyrůstáme. Pokud nás vláda ovlivní, vede to ke společenskému úpadku. Mravní zdokonalení je závislé na intelektuálním vývoji, protože ctnostné jednání si vyžaduje racionální uvažování, které přispívá k obecnému dobru.³⁰

Godwin tvrdil, že jednotlivci nemají žádná práva pouze povinnosti. Práva a způsob chování, které očekáváme od ostatních lidí vůči naší osobě, by měla určovat mravnost. Zákony podle Godwina stáhnou člověka k obecnému průměru. Člověk musí být schopen používat vlastní rozum při vykonávání činů, pouze v takovém případě jsou skutky legitimní. Neměli bychom se nechat řídit zákony společnosti, ale spoléhat na vlastní úsudek. Godwin je přesvědčen o tom, že je zapotřebí změna, ale tato změna se nesmí provést násilně. Síla je podle něj protikladem rozumu. Godwin prosazoval zrušení trestního zákona jako takového, tvrdil, že trest nedovede lidstvo k pravdě. Reforma spočívá v tom, že se odstraní veškeré vnější vlivy, které brání člověku ve svobodném a individuálním myšlení. Člověku musí být umožněno samostatně přemýšlet a zkoumat, pouze tímto způsobem můžeme dosáhnout ideálního stavu společnosti.³¹

Godwin byl přesvědčen, že člověk se může morálně zdokonalit za pomoci tří oblastí. První je literatura, která vytvořila všechny velké filozofické, či vědecké systémy, které jsme přijali jako fakta. Dále literatura vytvořila určitá pravidla pro svobodu člověka, naučila nás, že svoboda je hlavním cílem, otroctví je špatné a svobodná společnost je nejlepší systém, o který máme usilovat. Literatura zaznamenává pravdu a objevy, kterých dosáhneme. Podle Godwina, ale literatura nestačí jako jediný zdroj pro osvětu společnosti, každý člověk by měl mít prostor pro zdokonalování sebe sama, to by nemělo probíhat skrze instituce, které člověku brání v rozvoji jeho poznání. Společnost by se měla časem poučit, přijít na to, že instituce brání v pokroku a hledání pravdy. Pokud dojde společnost do této fáze, bude připravena svrhnout takovéto instituce a nahradit je vhodnějšími.³² Další oblastí je vzdělávání. Žák je vychováván ke cnotem, správnému uvažování, nesobeckému jednání a nejsou mu vštěpovány špatné návyky. Ctnost bude chápat jako nejvyšší úspěch, kterého lze dosáhnout, vždy se tedy bude chovat ctnostně. Bohužel v reálném světě toto podle Godwina nefunguje, přesto, že je žák veden ke správnému chování, v reálném světě se setkává s přetvářkou, intrikami a dalšími nemorálními

³⁰ MCGREAL, Ian Philip. *Velké postavy západního myšlení: slovník myslitelů*, Praha: Prostor, 1997. Obzor (Prostor), s. 373- 375.

³¹ MCGREAL, Ian Philip. *Velké postavy západního myšlení: slovník myslitelů*, Praha: Prostor, 1997. Obzor (Prostor), s. 375-376.

³² GODWIN, William, *Political Justice*, London : printed for G.G.J. and J. Robinson, Paternoster-Row, 1793, s. 19- 23.

projevy. Vzdělávat by měl člověk, který je imunní vůči těmto nemorálním projevům, vyučovat by měl vždy jen jednoho žáka, či velice malou skupinu studentů, kterým předá svou vzdělanost a neučí je, jak odolávat špatným vlivům společnosti.³³ Poslední oblastí, kterou se Godwin zabývá, je politická spravedlnost. Instituce mají značný vliv na společnost. Vládní instituce mají na společnost největší vliv, vláda utváří normy společnosti, diktuje lidem, jak mají žít, jaká pravidla dodržovat, ovlivňuje všechny aspekty lidské činnosti. Vládu považuje za největšího nepřítele pravdy, udržuje společnost v klamu, i přesto, že budí dojem morálního jednání, je podle Godwina pravým opakem. Vláda si vytváří společnost, kterou ona sama považuje za vhodnou, udržuje tradice, které se jí hodí, aniž by brala ohledy na morální aspekty. Vláda je podle Godwina zlem, proto ani společnost nemůže být dobrá, protože vše ve společnosti je udáváno vládou, která je sama o sobě špatná. Vláda nás nevede k poznání pravdy, snaží se pouze o to, aby lidé stále žili v nevědomosti, smyšlené představě o tom, že fungování společnosti je správné. Podle vlády se nemáme odklánět od toho, co už dávno předtím formovalo společnost našich předků, pouze následovat tyto ideály a nesnažit se společnost více kultivovat.³⁴

6 J. S. Mill

Mill žil v období, kdy došlo k rozmachu anglické buržoazie. Nová vládnoucí třída držela v rukou hospodářskou a politickou moc. V utilitarismu dochází k důležité změně. Millův předchůdce Bentham, viděl protivníka v aristokracii, ale Mill se bál narůstajících aktivit proletariátu. Dalším faktorem, který ovlivnil Millovu koncepci byl spor dvou filozofických táborů, prvním byl empirismus a druhým táborem byli především spisovatelé, kteří zastávali objektivně idealistický romantismus.³⁵ J. S. Mill je jedním z nejznámějších představitelů utilitarismu, jeho cílem bylo odstranit Benthamův názor, že naše uvažování je konzistentní. Mill klade důraz na svobodu a spontánnost. Chápe člověka jako bytost, která je schopna duševního rozvoje a má potenciál zdokonalovat svůj charakter.³⁶

Hlavním kritériem při utváření etických norem je, aby vše bylo v souladu se zkušeností. Základním pojmem při charakteristice morálního života je u Milla pojem *umění žít*, tento pojem v sobě zahrnuje veškeré systémy norem, způsoby života, cíle a ideály, které umožňují člověku žít šťastný a spokojený život. Mill, stejně jako Bentham chtěl

³³ Tamtéž, s. 23- 27.

³⁴ Tamtéž, s. 28- 32.

³⁵ REMIŠOVÁ, Anna. *Dejiny etického myslenia v Európe a USA*, Bratislava: Kalligram, 2008, s. 315.

³⁶ Tamtéž, s. 305.

vypracovat vědeckou analýzu života, ale došel k závěru, že vzhledem k tomu, že sociální jevy jsou natolik specifické, je nemožné vytvořit nějaký ucelený systém.³⁷

Millovo nejdůležitější dílo věnované utilitarismu se nazývá *Utilitarianism* a bylo napsáno roku 1863. Mill usiluje o zvyšování štěstí jako takového, ale pokud toto není možné, tvrdí, že je třeba se zaměřit na snižování neštěstí. Poměrně často se odvolává na křesťanské principy, ale jde mu především o etický princip, jelikož jeho přístup je ryze ateistický. Pro Milla je svoboda jednotlivce nedotknutelná, a sama o sobě představuje, opět na rozdíl od původní Benthamovy koncepce, postupný cíl, nebo dokonce ideál, respektive předpoklad k naplňování štěstí. Nejedná se tudíž o štěstí jako takové, neboť až teprve po dosažení svobody je možné štěstí začít zvyšovat. Mill nicméně svobodu jednotlivce v podstatě podřizuje štěstí. Mill tvrdil, že je vhodnější nechat jednotlivce rozhodovat o svém vlastním osudu, nenutit je přijímat rozhodnutí, která jsou vynucována shora. Mill tak považuje za hlavní motivaci k existenci státu právě ochranu svobody a zdraví jednotlivců.³⁸

Jedna z hlavních složek utilitaristické koncepce je, že každý člověk se musí snažit domýšlet následky svých činů. Základním cílem je prospěšnost nebo princip největšího štěstí. Štěstím je míněna libost a nepřítomnost bolesti. V tom také spočívá lidské štěstí.³⁹

Mill navazuje na Benthama a byl přesvědčen, že je nutné, aby se společnost řídila podle pravidel. Hlavním pravidlem je říkání pravdy, Mill toto pravidlo chápe jako obecný prostředek, kterým můžeme dosáhnout blaha pro co největší počet lidí. Mill je označován jako zastánce utilitarismu pravidel.⁴⁰ V utilitarismu došlo k rozštěpení na dva základní směry: 1. *utilitarismus jednání*, podle něhož jsou mravně posuzovány jednotlivé činy z hlediska jejich následků; 2. *utilitarismus pravidel*, který se vyznačuje tím, že oprávněnost určitého jednání je hodnocena na základě dobrých, nebo špatných následků. Trvalé respektování zavedených pravidel patří k zásadám hospodářské etiky. Pravidla mají příznivý vliv na sumu sociálního užitku, nebo na průměrný užitek. Millova koncepce utilitarismu je poznamenána pozitivistickým empirismem, a jako taková je v oblasti etiky důležitým poučením o mezích použitelnosti empirické metody.⁴¹

³⁷ Tamtéž, s. 319.

³⁸ JANÍČKO, Martin a Pavel JANÍČKO. *Utilitarismus v podání Johna Stuarta Milla*, , Acta Oeconomica Pragensia : Vědecký časopis Vysoké školy ekonomické v Praze, Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 2015, roč. 2014, č. 6, s. 91- 93.

³⁹ THOMPSON, Mel. *Přehled etiky*, Praha: Portál, 2004. Filozofie (Portál), s. 93- 94.

⁴⁰ Tamtéž, s. 95.

⁴¹ ANZENBACHER, Arno. *Úvod do etiky*, Vyd. v tomto překl. 3., v nakl. Academia 2. Praha: Academia, 1994, s. 35- 37.

Mill byl přesvědčený o tom, že některé slasti jsou nadřazené jiným slastem. Další Millovou odchylkou je odmítnutí Benthamova egoismu.⁴² Bentham popírá, že by se slasti mohly lišit kvalitativně, Mill tvrdí, že musíme brát ohled na to, že se slasti neliší pouze kvantitativně, ale také kvalitativně a některé vášně jsou vždy nadřazené.⁴³

Mill dále charakterizuje princip užitku, tento princip jakémukoliv jednání přisuzuje kladnou, či negativní hodnotu na základě toho, zda dané jednání přinese užitek, nebo zmenší štěstí těch, kterých se dané jednání dotkne. Zvažování činů podle užitku, který přinesou se netýká jen běžných lidí, ale také vlády, která by se měla rozhodovat podle stejného principu. Užitek je na každé věci míněna ta vlastnost, která přináší nárůst štěstí a v jejím zájmu je, aby druhá strana neutrpěla žádnou újmu.⁴⁴

V Millově koncepci utilitarismu se promítá snaha spojit důraz na svobodu jedince s důrazem na obecné blaho. Etika musí vždy vycházet ze svobody. Je vždy závislá na jednání jednotlivých lidí. Bez vztahu k okolnostem nelze určit to, jak člověk má, či nemá jednat. Není tedy možné formulovat závazné předpisy. Mill se domníval, že utilitaristický princip, poskytuje člověku měřítko pro posouzení pravidel. Pravidla odvozená z tohoto principu jsou neustále zlepšována. Princip užitečnosti, není lidem vnucován, ale slouží jako šablona, kterou se jedinec řídí, a která je mu vlastní. Konečným účelem je podle Milla, aby člověk prožíval co nejvíce štěstí. Mill si uvědomoval, že utilitaristicko-eudaimonistický princip neumožňuje dát některým lidem větší a jiným menší právo na bláženost. Mill nepatřil mezi zastávce rovnosti, ale obhajoval obecné blaho. Millův utilitarismus měl za cíl řešit některé problémy sociálního charakteru. Domníval se, že jím rozpracovaná teorie přispěje k pochopení problematiky lidského chování. V duchu utilitarismu požadoval, aby veškeré sociální politiky byly vyhodnocovány podle dopadu, který budou mít právě na blahobyt populace.⁴⁵

Mill pevně věřil v demokracii, ale zároveň varoval před tím, že by mohlo dojít k tomu, že se demokracie změní v tyranii většiny, a to nemůžeme dopustit, musíme brát

⁴² MCGREAL, Ian Philip. *Velké postavy západního myšlení: slovník myslitelů*, Praha: Prostor, 1997. Obzor (Prostor), s. 435.

⁴³ Tamtéž, s. 371

⁴⁴ MILL, John Stuart. *Vybrané spisy o etice, společnosti a politice I*, Přeložil Martin POKORNÝ, přeložil Karel ŠPRUNK, přeložil Ondřej BERAN, přeložil František VAHALÍK. Praha: OIKOYMENH, 2016-. Knihovna politického myšlení, s. 176

⁴⁵ JANÍČKO, Martin a Pavel JANÍČKO. *Utilitarismus v podání Johna Stuarta Milla*, , Acta Oeconomica Pragensia : Vědecký časopis Vysoké školy ekonomické v Praze, Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 2015, roč. 2014, č. 6, s. 93- 94.

ohled na svobodu jednotlivce a jeho názory.⁴⁶ Mill charakterizuje svobodu, jako možnost lidí jednat podle svých názorů, prosazovat je ve svém životě bez fyzických, či morálních zábran od jiných jedinců, ale tyto názory nesmějí vést ke špatným činům, které by měly negativní následky pro ostatní.⁴⁷ Svoboda člověka je chápána jako právo jednat podle svého uvážení, pokud moje jednání nezasahuje do svobody jiných lidí. Mill chtěl, aby byl člověk osvobozen od společenských zvyků a tradic, které člověka tlačí do určitého jednání, které mu nemusí být příjemné. Prosazoval toleranci a svobodu myšlení. Byl také velkým bojovníkem za práva žen.⁴⁸

„Kdyby celé lidstvo krom jednoho jediného zastávalo jeden názor a pouze jediný člověk hájil názor opačný, lidstvo by nemělo o nic více právo umlčet onoho jediného, než by on, kdyby měl tu moc, mohl právem umlčet lidstvo.“⁴⁹

Mill byl znepokojen stavem společnosti, která byla chudá a dělníci byli podřízeni továrníkům. Tento stav byl daleko vzdálen jeho ideálu svobodné a spokojené společnosti. V kapitalismu viděl pouze cestu, jak dosáhnout určité prosperity, ale nepovažoval ho za cíl. Společenský pokrok se nemohl zaměřit pouze na hospodářský pokrok, trh měl být doprovázen i úsilím elit zlepšovat společnost. Tato myšlenka přivedla Milla k tomu, že začal sympatizovat se socialismem. Millův socialismus měl dva aspekty. První z nich se týkal organizace výroby, kde dělníci nebyli podřízeni majitelům továren, ale dělníci byli zároveň spolumajiteli a vzájemně se podíleli na organizaci práce. Dále zásadně odmítal myšlenku toho, že by se na řízení výroby podílel stát. Mill odmítal jakékoliv zásahy státu do výroby. Druhým aspektem bylo přerozdělování. Přerozdělování by měly mít na starosti společenské instituce. Jakmile jsou věci k dispozici, instituce s nimi naloží podle toho, jak uzná za vhodné. Rozdělování bohatství pak závisí na tradicích a zvycích daných společností.⁵⁰

Zdravý rozum a morálka. Podle Milla je *zdravý rozum* schopnost předpovídat důsledky činů, které se týkají pouze osobních zájmů. Tento *zdravý rozum* je podle Milla výrazem moudrosti, kterou máme díky zkušenostem. Zdravý rozum považuje za umění,

⁴⁶ MCGREAL, Ian Philip. *Velké postavy západního myšlení: slovník myslitelů*, s. 436.

⁴⁷ BEDNÁŘ, Miloslav, LOUŽEK, Marek, ed. *John Stuart Mill: dvě stě let od narození : sborník textů*, Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2006. *Ekonomika, právo, politika*, s. 15- 16.

⁴⁸ Tamtéž, s. 22.

⁴⁹ MCGREAL, Ian Philip. *Velké postavy západního myšlení: slovník myslitelů*. Praha: Prostor, 1997. *Obzor (Prostor)*. ISBN 80-85190-61-3., cit. s. 436.

⁵⁰ BEDNÁŘ, Miloslav, LOUŽEK, Marek, ed. *John Stuart Mill: dvě stě let od narození : sborník textů*, Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2006. *Ekonomika, právo, politika*, s. 22- 23.

keré slouží pouze danému člověku, pokud toto umění jedinec nezíská, škodí tím pouze sám sobě. Pokud jde o *morálku*, zde je to jiné. *Morálka* člověka je spojena s činy, které se dotýkají ostatních lidí. Morální požadavky se formují mnoho let. Podle Millovo pohledu je morálka souborem moudrosti věků. Morální požadavky se vztahují na štěstí všech lidí, a proto je nutné, abychom tyto morální požadavky dodržovali.⁵¹ Spravedlnost Mill vymezuje jako morální požadavky, které mají vyšší postavení ve společenské užitečnosti, proto jsou nadřazené a závazné, na rozdíl od ostatních.⁵² Dále se Mill vyjadřuje k principu užitku a sankcím, tvrdí, že není důvod, aby princip užitku neměl všechny sankce, jako má kterýkoliv jiný morální systém. Sankce mohou být vnitřní nebo vnější. Mezi vnější sankce řadíme například naději či přízeň, snažíme se o to, abychom neupadli v nemilost lidí kolem, či v nemilost Boha, tyto obavy nás zároveň udržují v mezích a zachováme si svou mravnost. Mill zdůrazňuje, že všechny tyto pohnutky platí i pro utilitářskou mravnost. Vnitřní sankce souvisí s cítěním v nás samých, porušení nějaké normy v nás vyvolává pocit znechucení a znehodnocují sebe sama. Základní sankcí mravnosti je naše svědomí, ale pokud je člověk bezcitný a neobrací se k sobě samému, není v tomto případě sankce účinná.⁵³ Rozlišujeme čtyři druhy sankcí, jsou to, *fyzické, politické, morální a náboženské*. Pokud se libost, či strast odehrává v přítomném životě, nebo se očekává v tomto životě, je spojena se sankcí fyzickou. Pokud je libost, či strast poskytnuta určitou osobou, jako je soudce, jedná se o sankci politickou. Pokud je bolest, nebo slast očekávána od ostatních příslušníků společnosti, je to spojeno s morální sankcí. A pokud je bolest, či slast očekávána z rukou vyšší bytosti, jedná se o sankci náboženskou.⁵⁴

Mill vytvořil systém, aby bylo možné hierarchizovat strasti a libosti. Rozlišovat mezi nimi můžeme intenzitu, trvání, jistotu a nejistotu, blízkost nebo odlehlost, dále je za potřebí brát ohled na plodnost, to znamená, jestli daný čin vyvolá další slasti, či strasti a také čistotu, to znamená brát ohled na to, zda čin nezpůsobí počitek opačného druhu. Toto rozdělení se týká jednotlivců. Pokud jde o rozdělení u většího počtu lidí, jsou zde zahrnuty

⁵¹ REMIŠOVÁ, Anna. *Dejiny etického myslenia v Európe a USA*, Bratislava: Kalligram, 2008, s. 320.

⁵² BEDNÁŘ, Miloslav, LOUŽEK, Marek, ed. John Stuart Mill: dvě stě let od narození : sborník textů, Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2006. Ekonomika, právo, politika, s. 11.

⁵³ MILL, John Stuart. *Vybrané spisy o etice, společnosti a politice I*, Přeložil Martin POKORNÝ, přeložil Karel ŠPRUNK, přeložil Ondřej BERAN, přeložil František VAHALÍK. Praha: OIKOYMENH, 2016-. Knižovna politického myšlení, s. 35-36.

⁵⁴ Tamtéž, s. 204- 206.

ještě další faktory, je zde sedm okolností, které musíme zohlednit, první je intenzita, následuje trvání, jistota a nejistota, blízkost či odlehlost, plodnost, čistota, dosah.⁵⁵

Mill dále kritizuje pojem *přirozeného práva*. Ideou tohoto práva je to, že lidé se musejí zastavit na hranici těchto práv, které jsou dána Bohem. Podle zastánců tohoto práva je legitimní taková forma vlády, která neporušuje toto *přirozené právo*. Mill tvrdí, že neexistují žádná přirozená práva. Hlavní roli podle Milla hraje užitečnost, kterou spojuje se svobodou myšlení a cítění. Mill byl zastáncem názoru, že lidem se bude lépe žít, pokud bude každý mít možnost žít podle toho, jak chce on, bude si moci svobodně zvolit zaměstnání, svobodně se stýkat s lidmi, mít právo podnikat a tak dále. Pokud nad námi bude někdo stát a říkat nám, co smíme, či nesmíme dělat, nebude to mít dobrý vliv na rozvoj společnosti.⁵⁶

7 Henry Sidgwick

Jeho koncepce kladla důraz na důležitost a zkoumání zdravého rozumu a smyslů běžného člověka. Za společný základ považuje etiku, která je normativní, ekonomika a politika jsou také normativní, protože vycházejí z etiky. Sidgwick se snažil o prosazení etiky jako vědy. Etika je podle jeho názoru zkoumáním principů a metod, které následně určují, co je na lidských činech správné, a co naopak špatné. Zároveň musíme zkoumat obsah morálních zákonů a racionální základ toho, co považujeme za správné a čemu se máme vyhnout. Podle Sidgwicka máme tři metody morálního rozhodování. *Egoismus*, *intuicionismus* a *utilitarismus*. Egoismus v jakékoliv podobě vede zpět k tomu, že je zapotřebí empiricky porovnat pocit příjemnosti a utrpení, a proto je pro Sidgwicka egoismus nepřijatelný. Intuicionismus považuje za totožný s morálkou praktického rozumu, protože je založený na předpokladu, že člověk je schopný sám chápat, které činy jsou správné, a které ne. Intuicionismus dále dělí na tři formy, *percepční*, *dogmatický* a *filozofický*. Sidgwick zdůrazňuje, že jeho chápání je utilitarismus odlišný od egoistického hédonismu a vědomě se hlásí k etickému odkazu J. S. Milla.⁵⁷

Sidgwick je přesvědčený o tom, že morální povinnosti jako je hovořit pravdu, dodržení slibů jsou bezpodmínečně předepsány a rozpoznatelné intuicí, ale úkolem myslitele je, aby je jasně stanovil, to zabrání vzniku nejasností a konfliktům. Metoda, která je

⁵⁵ Tamtéž, s. 209- 211.

⁵⁶ BEDNÁŘ, Miloslav, LOUŽEK, Marek, ed. John Stuart Mill: dvě stě let od narození : sborník textů, Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2006. Ekonomika, právo, politika, s. 31.

⁵⁷ REMIŠOVÁ, Anna. *Dejiny etického myslenia v Európe a USA*, Bratislava: Kalligram, 2008, s. 324- 327.

podle Sidgwicka platná je utilitarismus, protože si myslí, že pouze ten dokáže vytvořit základ mravní intuice, která bude přijatá s konečnou platností. Platí zde názor, že to, co je správné pro mě, musí být správné pro všechny za podobných okolností, a že mám upřednostnit větší dobro jiného před mým nižším dobrem. Formuluje čtyři kritéria, která by umožnila důvěryhodné závěry při našem uvažování. První je karteziánské kritérium, to vyžaduje, aby podmínky návrhu byly jasné a přesné. Druhé kritérium vyžaduje, aby zřejmost tvrzení byla ověřena pečlivým zamyšlením. V etice je to obzvlášť důležité, protože sentiment je schopný proměnit naše usuzování a dovést nás k iluzi. Dalším kritériem je to, že výroky, které byly přijaté jako samozřejmé musejí být vzájemně konzistentní, pokud by tomu tak nebylo, je jasné, že zde musí být nějaká chyba. A posledním kritériem je, to, že samotné pojetí pravdy je stejné pro všechny myslí, pokud popřu tvrzení, které jsem potvrdil vede to k tomu, že má důvěryhodnost bude narušena. Tyto podmínky nejsou absolutně platné, jejich použití je pouze prostředek k tomu, abychom snížili počet chybných úsudků.⁵⁸

8 Richard Mervyn Hare

Hare byl ovlivněn dvěma směry, prvním byl emotivismus a druhým směrem bylo kantovství. V jazyce morálky zavádí rozdíl mezi normativním a popisným významem.⁵⁹ Význam pojmu dobrý u Hareho zahrnuje dvě složky, jedna je preskriptivní a druhá deskriptivní. Deskriptivní složka se může měnit a týká se popsatečných vlastností různých předmětů, které označujeme jako dobré, to jsou například různé vlastnosti. Preskriptivní složka je konstantní, tedy neměnná. Vždy má charakter doporučení a my se musíme rozhodnout, co je pro nás lepší. Preskriptivní složka je součástí složky deskriptivní, protože kritéria preskriptivní složky můžeme určit pouze ve vztahu ke složce deskriptivní. Hare zdůrazňuje, že při užitém pojmu dobrý, má preskriptivní složka převahu nad deskriptivní. Při morálním užívání pojmu dobrý, odkazujeme na člověka a musíme poukázat na vlastnosti, kvůli kterým považujeme tohoto člověka za dobrého. Dále Hare tvrdil, že veškeré mravní principy a zásady jsou subjektivní ustanovení a my sami se rozhodujeme, které si

⁵⁸ Schultz, Barton, "Henry Sidgwick", The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Summer 2015 Edition), Edward N. Zalta (ed.), [online]. [cit. 21. 4. 2019]. Dostupné z <<https://plato.stanford.edu/archives/sum2015/entries/sidgwick/>>.

⁵⁹ Price, Anthony, "Richard Mervyn Hare", The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Winter 2016 Edition), Edward N. Zalta (ed.), [online]. [cit. 21. 4. 2019]. Dostupné z <<https://plato.stanford.edu/archives/win2016/entries/hare/>>.

zvolíme.⁶⁰ Mravní ideály chápe jako univerzální preference a potlačení těchto preferencí na úkor vlastních zájmů je druhem egoismu, který zavrhuje. Hare byl přesvědčený, že úplný popis věci přinese váhu všem preferencím. Hare rozlišuje tři druhy preferencí. První jsou preference teď a pak. Zde se musí brát ohled na to, kolik lidí danou možnost upřednostňuje, protože pokud je to preference více lidí, je to nadřazené preferenci jednoho člověka i kdyby tuto preferenci měl po delší dobu. V průběhu života se preference mohou změnit a některé se stanou důležitější než jiné, dokonce mohou být nahrazeny protichůdnými preferencemi. Další jsou preference exténní, zde nastává problém při posouzení intenzity vnější preference, která je nečinná a člověk nemůže udělat nic pro uspokojení této preference. Pociťovaná intenzita může být klamná, je to známka sentimentálního postoje, můžeme pociťovat vřelost, ale zároveň je tento postoj neupřímný a nečinný. Poslední jsou neinformované preference, zde lidé mohou upřednostňovat nižší preference před vyššími, to pramení z nevědomosti. Vyšší preference může být potlačována pouze do té doby, než to povede k popření autonomie v oblastech, kde se očekává, že člověk bude jednat svobodně a podle vlastního uvážení.⁶¹

9 Peter Singer

Singer nebyl vždy zastáncem postojů, které ho dnes charakterizují. Sice se zajímal o filozofii a politickou filozofii, ale propojení těchto disciplín s jeho běžným životem bychom hledali těžko. Neměl vyhraněné názory na zvířata, nezajímal se o to, jak se ke zvířatům chováme, sice nesouhlasil s krutostí páchanou na zvířatech, ale byl přesvědčený, že Královská společnost pro prevenci krutosti na zvířatech je dostačující.

Vegetariány považoval za podivíny, snahu o změnu postoje k tomu, jak se lidé chovají ke zvířatům, považoval spíše za téma, které se hodí pro starší paní. Vše, se ale změnilo v roce 1970, kdy se Singer seznámil s Richardem Keshenem, ten se vyhýbal masu a Singer se zajímal o to, proč maso nejí, touto otázkou spustil Singer rozhovor, který mu změnil život.

Poté Singer začal přemýšlet jiným způsobem, se svou ženou se rozhodli, že pokud si mají zachovat určité morální standardy, musejí přestat jíst maso. Další významnou osobou v Singerovo životě byl Richard Ryder, od něj se Singer dozvěděl spoustu věcí o

⁶⁰ REMIŠOVÁ, Anna. *Dejiny etického myslenia v Európe a USA*, Bratislava: Kalligram, 2008, s. 268- 270.

⁶¹ Price, Anthony, "Richard Mervyn Hare", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Winter 2016 Edition), Edward N. Zalta (ed.), [online]. [cit. 21. 4. 2019]. Dostupné z <<https://plato.stanford.edu/archives/win2016/entries/hare/>>.

tom, jak probíhají pokusy na zvířatech. Singer byl v této době už vegetariánem, ale považoval za nutné, aby byly na zvířatech vykonávané pokusy, které pomáhají lidem. Ryder zase nebyl vegetariánem, ale byl proti pokusům na zvířatech.⁶²

V roce 1973 Singer přišel do New Yorku, touto dobou už měl rozpracovanou svou knihu *Osvobození zvířat*. Když kniha vyšla, nenaplnila očekávání, která Singer měl, že začátku knihu nečetlo mnoho lidí a nebyl o ni zájem, nejvíce se dostala do podvědomí profesorů, a problematika etiky a zvířat se začala přednášet na univerzitách.⁶³

Peter Singer je podstatný, protože se zajímá o morální nebo etické problémy, které mnohé z nás znepokojují, ale zároveň se vyhýbáme konfrontaci a diskuzi. Problémy, jakými jsou například, jak dobře žít, kdo by měl žít, kdo by měl zemřít, jestli je člověk důležitější než jiné živočišné druhy. Zohledňuje také omezenost lidského druhu. Singe-rovy knihy a myšlenky nás nutí zamyslet se nad tématy, které představují problém dneš-ního světa, musíme brát zřetel na to, že zvířata, která jsou používána na experimenty trpí a zvířata na jatkách žijí v nepředstavitelných podmínkách. Tyto problémy bychom měli řešit. Dalšími důležitými tématy, kterými se Singer zabývá a nás budou zajímat, je pro-blém eutanázie a potratů. Singer si je vědom, že tyto témata a jeho postoje jsou velmi radikální, často se setkává s nesouhlasem a jeho myšlenky jsou mylně interpretovány.⁶⁴

Asi nejdůležitější knihou, kterou Singer vydal je *Praktická etika*. V této knize se zabývá praktickou etikou, jedná se tedy o aplikaci etiky, nebo morálky, k praktickým otázkám, jako je zacházení s etnickými menšinami, rovnosti žen a mužů, používání zvířat v potravinovém průmyslu a výzkumných laboratořích, zachování životního prostředí, po-tratů, eutanázie a povinnosti bohatých pomáhat chudým.⁶⁵ My si musíme uvědomit, že všichni lidé jsou si rovni, nezáleží na rase, pohlaví, inteligenci nebo dalších věcech. Všichni máme stejné právo na to, aby ostatní dbali na naše potřeby a my dbali na potřeby ostatních. Existují rozdíly mezi lidmi, někteří jsou vyšší, jiní jsou zase chytřejší, dalším jde sport, ale tyto rozdílné věci nám nemohou sloužit, jako obrana toho, že se k těmto lidem budeme chovat rozdílným způsobem.

Všichni lidé jsou si rovni.⁶⁶ Základní morální princip Singer rozšiřuje mimo lid-skou rasu. Požaduje, aby do tohoto kalkulu byly zahrnuty veškeré živočišné druhy. Na

⁶² SINGER, Peter. *Spisy o etickom žití*, Spolok slovenských spisovateľov (SSS), 2008, s. 285- 287.

⁶³ Tamtéž, s. 289.

⁶⁴ SCHALER, Jeffrey A. *Peter Singer Under Fire*, Illinois : Open Court, 2009, s. 17- 18.

⁶⁵ SINGER, Peter. *Practical Ethics*, Cambridge : Cambridge University Press, 2011, s. 1.

⁶⁶ Tamtéž, s. 17

první pohled se nám to může zdát absurdní. Bezpochyby souhlasíme s rovností všech lidí, bez ohledu na rasu či pohlaví, ale zahrnout do rovnoprávnosti i zvířata se může zdát zvláštní. Proč ztrácet čas s jiným živočišným druhem, když je na světě stále tolik nespravedlnosti mezi lidmi. Musíme se oprostít od předpojatých názorů, že člověk je postavený nad přírodu a zvířecí říši, a začít uvažovat o rovnoprávnosti v širším měřítku. Už jsme se shodli na tom, že pokud někdo nepatří k naší rase, nebo není zrovna inteligentní ještě neznamená, abychom nebrali v úvahu jeho zájmy a nepovažovali takového člověka za sobě rovného. Tento princip rovnosti, ale musíme rozšířit i na další živočišné druhy, nemůžeme se omezovat pouze na člověka, protože jsme díky náboženským představám přesvědčeni, že stojíme nad zvířecí říší. Jenže takovýto postoj není o nic lepší než představa našich předků, že jsou lepší než černoši, a proto s nimi mohou nakládat dle libosti, nebo názoru, že ženy nejsou dostatečně inteligentní, aby mohly volit. Tyto názory jsou zastaralé a kdybychom dnes takto uvažovali většina lidí by nás odsoudila. Proto je potřeba zavrhnout naše předsudky a zahrnout do našeho kalkulu i zvířata.⁶⁷

Singer vidí hlavní úkol etiky v tom, aby definovala nějaký základní etický princip. Podle Singera je většina lidí přesvědčena o tom, že jejich jednání je správné, že jednají ve shodě s etickými principy. Jenže většina lidí považuje za etické to, že upřednostňuje vlastní rodinu a blízké přátele před ostatními lidmi, které nikdy nepotkali. Jsou přesvědčeni o tom, že závazky vůči lidem, kteří jsou nám blízcí jsou silnější a důležitější než závazky vůči ostatním. Máme povinnost nakrmit naše vlastní děti, lidé, kteří jdou a nakrmí i děti někoho jiného, podle nás, dělají něco, co by dělat nemuseli.⁶⁸

V etice si musíme vymezit jaké povinnosti máme k druhým bytostem. Na tomto základě Singer rozlišuje tři kategorie bytostí a diferencuje mravní jednání.

První jsou *bytosti bez vědomí*, patří sem neživé věci, rostliny a zvířata bez nervového systému. Tyto bytosti nemohou pociťovat slast ani bolest, vůči nim nemáme žádné povinnosti. V druhé kategorii jsou *bytosti s vědomím a cítící*, řadíme sem veškeré živočichy, kteří mají centrální nervový systém. Tyto osoby jsou schopné vnímat slast a bolest, ale nejsou schopny uvědomovat si sebe sama v čase. Tyto bytosti můžeme nahrazovat. Poslední kategorií jsou *osoby*, do této kategorie řadíme ty osoby, které jsou schopné uvědomovat si sebe sama v čase. Vůči těmto osobám máme mravní povinnosti, ve smyslu preferenčního utilitarismu, znamená to, že při svém jednání musíme brát ohled na

⁶⁷ SINGER, Peter. *Practical Ethics*, Cambridge : Cambridge University Press, 2011, s. 55- 56.

⁶⁸ KRANTZ. Susan F. *Refuting to Peter Singer's Ethical Theory*, Westport : Praeger, 2002., s. 2.

preferenci druhých osob, kterých se mé jednání dotýká. Tyto osoby nejsou nahraditelné a podle Singera mají právo na život, které jim nesmí být odepřeno, pokud si přejí žít. Singer jasně nedefinuje jaké druhy spadají do určité kategorie, jde o to, že on bytosti do těchto kategorií přiřazuje s ohledem na aktuální situaci. Jde o to, že některá bytost je *osobou*, pokud je schopna realizovat vlastnosti, které *osobu* charakterizují. Podle Singera do *kategorie osob* nepatří lidská embrya, těžce postižení lidé či novorozenci, protože nedokážou splnit vlastnosti, které osobu charakterizují. Naopak podle jeho kritérií do *kategorie osob* patří dospělá a zdravá zvířata, jako jsou například delfíny, šimpanzi, nebo gorily.⁶⁹

9.1 Smýšlení Petera Singera

Singer ve své knize *Praktická etika* začíná tím, že čtenáře seznamuje s etikou jako takovou. Etiku nemáme chápat jako předmět, který už vyšel z módy, ani jako něco, co nám zakazuje se bavit a užívat si života. Etika se snaží bránit určitý morální kodex. Rozhodně to není tak, že bychom etiku měli chápat jako soubor zákazů a příkazů spojené se sexem. Singer upozorňuje na to, že etika se zabývá i mnohem vážnějšími tématy, než je sexuální morálka. Etiku nepovažuje za bezchybný systém, který je aplikovatelný na běžný život. Lidé mají spojené morální jednání s tím, že je velice těžké tyto morální normy dodržovat v běžném životě, řídí se podle jednoduchých pravidel jako jsou nekrást, nelhat atd., ale etika je mnohem složitější. Nemůžeme etiku spojovat pouze s náboženstvím a dodržováním příkázání. Singer pracuje s etikou jako s absolutně nezávislou na náboženství.⁷⁰ Singer a jeho postoj k etice je samozřejmě propojen s utilitarismem, kterého je zastáncem. Eticky se člověk chová tehdy, když chápe, že jeho vlastní zájmy nemohou být chápány jako lepší než zájmy jiného člověka. Pokud se chci chovat eticky, musím své zájmy rozšířit i na ostatní. Utilitarismus považuje za první stupeň, který nám slouží ke správnému rozhodování. Pokud nechceme následovat utilitaristické ideály, musíme mít velice dobré odůvodnění pro své činy, které nejsou ve shodě s utilitaristickým jednáním.⁷¹

⁶⁹ ANZENBACHER. Arno, *Úvod do etiky*, Vyd. v tomto překl. 3., v nakl. Academia 2. Praha: Academia, 1994, s. 245.

⁷⁰ SINGER, Peter. *Practical Ethics*, Cambridge : Cambridge University Press, 2011, s. 1- 3.

⁷¹ Tamtéž, s. 12-14.

Vždy se musíme podívat na to, jaké následky bude mít čin, který se rozhodneme udělat a na základě následků, které bude čin mít pro lidi, zvířata či přírodu můžeme určit, jestli bude správný nebo ne. Abychom snížili množství utrpení ve světě, stačí, když lidé přestanou ubližovat zvířatům. Dalším způsobem na snížení utrpení ve světě je to, že máme možnost pomoci nejchudším částím světa, to můžeme udělat takovým způsobem, že těmto lidem darujeme přebytečné bohatství. Třetím způsobem je to, že umožníme zemřít lidem, kteří si to přejí.⁷² Singer upozorňuje na to, že neupřednostňujeme jen vlastní druh před jiným, ale rozlišujeme i mezi jednotlivými lidmi. Převládá názor, že mám větší povinnosti vůči rodině, přátelům, sousedům, lidem ze stejného státu. Zdůrazňuje tedy to, že jsme předpojatí a upřednostňujeme tyto lidi na úkor jiných.⁷³

Podívejme se na myšlenku, že jako běloši máme upřednostňovat jiné bělochy, árijci se zajímali pouze o ostatní árijce. Tyto myšlenky dříve byly stejně přitažlivé, jako dnes to, že musíme upřednostňovat rodinu a přátele. Rasismus byl a stále není vymýcený, ale měli bychom se snažit jít příkladem a postavit se tomuto bezpráví.⁷⁴ Singer tvrdí, že žijeme v imaginárním společenství, to je označení pro jednotlivé státy. My se musíme rozhodnout, jestli bude výhodnější žít stále každý zvlášť, anebo tato společenství spojit, toto spojení povede k tomu, že vytvoříme jeden velký stát.

Vzhledem k tomu, že v dnešním světě jsou problémy, které se netýkají pouze jednoho státu, ale zasahují do vícero zemí, musíme na tento fakt brát ohled. Tyto problémy se nevyřeší, když se je stát bude snažit řešit pouze na svém území, protože systém státu je nastavený tak, že zohledňuje především své občany. Snahu, kterou státy vyvíjejí by neměly omezovat pouze na své území, ale svou pomoc by měly nasměrovat na světové společenství. Momentálně nastavený systém, není schopen řešit problémy hladu a chudoby v jiných zemích. V moderní společnosti jsou velké rozdíly, pokud se zaměříme na finance. Ve vyspělém státě mnoho rodin utrácí peníze za spoustu věcí, které nepotřebují k tomu, aby žili dobrý život. Tuto částku by naopak stát mohl věnovat zemím, které jsou na pokraji chudoby, lidé zde trpí hladem, nedostatkem pitné vody, či zdravotní péče. Odstranit zjevnou ekonomickou nerovnost mezi jednotlivými obyvateli planety je stejně žádoucí, jako odstranění takovéto nerovnosti v dané společnosti. Je zde, ale otázka, jestli odstraňovat nerovnost mezi jednotlivými státy, nebo obyvateli daného státu. Momentálně

⁷² SINGER, Peter. *Spisy o etickom žití*, Spolok slovenských spisovateľov (SSS), 2008, s. 312- 313.

⁷³ SINGER, Peter. *Jeden svet- Etika globalizácie*, Spolok slovenských spisovateľov (SSS), 2006, s. 130-131.

⁷⁴ SINGER, Peter. *Jeden svet- Etika globalizácie*, Spolok slovenských spisovateľov (SSS), 2006, s. 137.

bychom měli upřednostňovat cizince před našimi spoluobčany. Naším cílem by mělo být pomoci lidem, kteří opravdu trpí chudobou a musejí se bát o svou existenci.⁷⁵

Pokud vezmeme do úvahy test objektivnosti, zůstane nám jen málo důvodů, proč upřednostnit naše spoluobčany. Za menší cenu můžeme zajistit blahobyt jiného člověka, který se opravdu nachází v nouzi. Do pomoci cizím zemím, by měli být zapojeni všichni občané rozvinutých zemí. I přesto, že většina lidí podporuje myšlenku rovnosti mezi lidmi, ve skutečnosti tato „rovnost“ přesahuje sotva hranice státu. Dvacáté první století by se mělo zaměřit na vytvoření vhodné formy vlády pro celý svět. Podle Singera je tato žádost těžkou morální a intelektuální výzvou, ale je jen na nás, jak se s ní vypořádáme.⁷⁶

Musíme brát také do úvahy to, že kultury jednotlivých národů se odlišují a jejich názory a postoje jsou odlišné, různě pocítují sounáležitost se svým národem a ostatními lidmi. Podle evolučních teoretiků má rozdílná národnost jen malý vliv na genetický vývoj člověka. Kulturní evoluci musíme odlišit od evoluce biologické. Kulturní evoluce se může rozšiřovat velmi rychle, změna může mít okamžitý vliv na změnu chování skupiny v rámci jedné generace a může tak zlepšit šance na přežití dané skupiny. Genetická změna trvá dlouhou dobu a je náhodná. Kulturní evoluce může být řízená. To, že kulturní evoluci můžeme ovládat, člověku umožňuje snížit, nebo dokonce zvrátit nevýhodu, kterou skupina má. Například pokud chceme jít do války, náš život je tedy ohrožen, ale pokud jako válečníci přežijeme, budeme považováni za hrdiny. Pokud odmítneme nastoupit na službu, budeme považováni za zbabělce, kteří neplní svou morální povinnost vůči společnosti, ve které žijeme. Každodenní život, ale zahrnuje mnohem menší oběti, které bychom měli činit pro komunitu. Odměna, která se nám za tyto činy dostává je ve většině případů nehmotná, je to například přátelství, které nám zajistí to, že nebudeme vyloučeni z menšího kolektivu. Naše činy jsou vždy motivovány tím, jak zapůsobí na ostatní, většina z nás nechce, aby na naše činy bylo nahlíženo jako na prohřešky vůči kolektivu. Naše jednání je často sobecké, ale naše biologické vlastnosti nás nutí, aby to bylo jinak. Pro naše přežití je důležité, abychom spolupracovali s ostatními, pečovali o své potomky a dělali věci, které budou prospěšné pro kolektiv.⁷⁷

Společnosti vyvíjejí etická pravidla, protože jsou přínosná pro chod společnosti, díky morální pravidlům je společnost odolnější a spolehlivější. Výsledky, které pravidla přinášejí jsou přínosné jak pro jednotlivce, tak pro kolektiv. To, že má společnost

⁷⁵ Tamtéž, s. 143- 146.

⁷⁶ Tamtéž, s. 149, 151, 164.

⁷⁷ SINGER, Peter. *How are we to live?*, New York : Prometheus Books, 1995, s. 115- 124.

vytvořená etická pravidla, která dodržuje, ještě neznamena, že člověk nebude mít potřebu chovat se sobecky. Naše sobecké jednání se většinou nevztahuje na rodinné příslušníky, přátele, kolegy a blízké lidi, tak je eliminován rozpor s určitou částí lidí. Vždy, ale budeme mít egoistickou potřebu prosadit vlastní zájem nad zájmy někoho jiného. Toto chování, ale pro dobro společnosti musíme umět kontrolovat a nenechat se ovládat sobeckým chováním.⁷⁸

V zaostalých zemích umírají lidé na podvýživu a různé nemoci, takových lidí zemře daleko více, než je tomu při různých přírodních katastrofách. Ale většinu lidí toto nezajímá, pokud nejsou hlášeny žádné přírodní katastrofy domnívají se, že je vše v pořádku a nic závažného se neděje. Problém, ale není v tom, že bychom neprodukovali dostatek potravin a lékařského vybavení, abychom ochránili lidi.

Lidé v bohatých zemích jsou odpovědní za spotřebu většího množství potravin, než je tomu v chudých zemích, které konzumují málo živočišných produktů. Kdybychom zastavili krmení zvířat, množství potravin, které by bylo ušetřeno, bychom mohli distribuovat těm, kteří to potřebují a mohli bychom ukončit hlad po celém světě. Tato fakta neznamena, že můžeme snadno vyřešit světový problém hladomoru, ale Singer se snaží poukázat na to, že problém je v podstatě distribuce produktů. Vyrábíme dostatek jídla, ale neumíme s takovým množstvím správně zacházet a rozdělit ho mezi ty, co ho potřebují. Kromě toho, by chudší země samy mohly produkovat mnohem více, kdyby využívaly vylepšené zemědělské techniky. Tak proč jsou lidé hladoví? Chudí lidé si nemohou dovolit koupit obilí pěstované zemědělci v bohatších zemích. Chudí zemědělci si nemohou dovolit koupit lepší semena, hnojiva, nebo zařízení pro vrtání studní a čerpání vody. Pouze za pomoci některé z bohatých zemí se zlepšila situace chudých zemí. Ti, kteří jsou bohatí, nemusejí být nutně bohatí ve srovnání se svými sousedy, ale pokud budeme brát v úvahu rozumnou definici bohatého člověka, jako člověka, který je schopný zabezpečit si základní životní potřeby, kterými jsou domov, jídlo a oblečení, je velká část lidské populace, která se dá považovat za bohatou. Absolutně bohatí jsou ti, kteří i po zaplacení veškerých nutných věcí mají stále peníze na další věci, kterými jsou například luxusní auta, nový dům, dovolená a tak dále. Tito lidé mají více příjmů, než potřebují přiměřeně se všemi základními potřebami pro život. V této fázi Singer nedělá žádné etické úsudky, pouze poukazuje na absurdnosti, které víme, že existují.⁷⁹

⁷⁸ Tamtéž, s. 180- 181.

⁷⁹ SINGER, Peter. *Practical Ethics*, Cambridge : Cambridge University Press, 2011, s. 220- 221.

Můžeme takovéto jednání považovat za morální ekvivalent k vraždě? Pokud se jedná o fakta, nemůžeme se vyhnout tomu, že bohatí lidé, kteří utrácí peníze za zbytečné věci, které nepotřebují, namísto toho, aby poskytli pomoc tam, kde je potřeba, dovolují, aby v chudých zemích trpěli lidé naprostou chudobou, která má za následek podvýživu, špatné zdraví a ve spoustě případech i smrt. To není závěr, který se vztahuje pouze na vlády zemí, které hospodaří s velkým množstvím kapitálu. Vztahuje se na každého absolutně bohatého jedince, každý z nás má příležitost udělat něco s touto situací. Například věnovat naše peníze organizacím, které v těchto chudých zemích pomáhají zabezpečit pitnou vodu, jídlo a zdravotní péči.⁸⁰

9.2 Speciesismus

Podle Singera princip rovnosti vyžaduje, aby bylo utrpení jakékoli bytosti chápáno stejně jako podobné utrpení jiné bytosti. Tento názor přivádí Singera k myšlence, že i zvířata pocítují bolest a slast, proto je musíme zahrnout do našeho utilitaristického kalkulu. Tato myšlenka je stěžejní, protože Singer tvrdí, že dospělá zdravá zvířata jsou na vyšší úrovni, než je tomu u nejmladších lidských bytostí, protože dospělá zvířata si uvědomují sebe sama a spadají do kategorie osob, kdežto novorozenci do této kategorie podle Singera nepatří. Singer tvrdí, že lidská embrya nemají žádný morální status. Dále mají vyšší postavení ti, co jsou schopni myšlení a jsou si vědomi sebe sama. Na nejvyšší úrovni stojí *osoby* s vyšší hodnotou, to jsou lidé, kteří jsou schopni vnímat sebe sama v prostoru a čase, jsou schopni sebereflexe a tak dále. Lidé ale tyto vlastnosti získávají až poměrně pozdě po narození. Singer tedy poukazuje na to, že pokud jsme schopni provádět experimenty na zvířatech, které jsou podle jeho „stupnice“ na stejné nebo i vyšší úrovni, než je tomu u embryí, novorozených dětí nebo velmi postižených lidí, pak bychom měli být schopni tyto experimenty provádět i na těchto lidech. Utilitarismus chápe jako nejvyšší dobro, nejvyšší prioritu, a požaduje, aby v dosahování nejvyššího dobra nestálo nic v cestě.⁸¹

V porovnání s jinými hnutími za osvobození utlačovaných, má hnutí za osvobození zvířat problém v tom, že je to skupina, která se nedokáže sama organizovat a protestovat proti tomu, jak je s nimi zacházeno. Lidé mají návyky, které brání v tom, aby hnutí

⁸⁰ Tamtéž, s. 222- 224.

⁸¹ GEORGE, Robert P. a Christopher TOLLEFSEN. *Embryo: obrana lidského života*, Unhošť: Lepanto, 2011, s. 88.

za osvobození zvířat zvítězilo. V důsledku myšlenkových návyků přehlízíme to, jak je se zvířaty zacházeno. Chápeme to, jako problém, kterým se zabývají pouze milovníci zvířat nebo tomuto problému nepřikládáme takovou váhu, jako jiným problémům, kterým čelíme.⁸²

Máme možnost říct, že rovnost, kterou prosazujeme mezi mužem a ženou nemůžeme porovnávat s rovností s jinými zvířaty. Ženy, stejně jako muži mají právo volit, protože jsou stejně schopné racionálního uvažování směrem do budoucnosti jako muži. Zvířata takovou schopnost nemají, proto nemohou mít volební právo. Můžeme tedy říct, že muži a ženy jsou podobné bytosti, proto mají podobná práva. Lidé a zvířata jsou rozdílní, a proto by měly být odlišná i jejich práva. Logika, kterou nám předkládá Thomas Taylor je správná, až na jeden bod. Rozdíly mezi mužem a ženou jsou nesporné a zastánci hnutí za osvobození žen jsou si vědomi toho, že by to mohlo vést k rozdílným právům. Feministky prosazují, že má žena právo na umělé přerušování těhotenství. Feministky, které bojují za rovnoprávnost žen a mužů, ale rozhodně nepředpokládají, že by i muži měli mít právo na potrat. Z rozšíření základního principu rovnosti z jedné skupiny na druhou nevyplývá, že těmto skupinám zaručíme identická práva. Z toho vyplývá, že muž na potrat nepůjde, protože to není možné, stejné je to v případě zvířat a voleb.

Ať chceme nebo ne, nemůžeme se snažit o to, aby si lidé byli absolutně rovni, abychom toto vyžadovali, musel by být každý člověk úplně stejný. Ze skutečnosti, že je někdo žena, černoš nemůžeme nic povědět o intelektuálních nebo morálních schopnostech člověka. Mohli bychom tedy naznačit, že právě toto je důvod, proč je rasismus a sexismus špatný. Dnes už víme, že pokud bereme do úvahy některé konkrétní schopnosti můžeme pozorovat rozdíly mezi rasami nebo pohlavími. Nejedná se o rozdíly mezi jednotlivci, ale o rozdíly v průměrných hodnotách. Nejdříve si musíme ujasnit, že rovnost není závislá na inteligenci, morálce, tělesné síle, či jiných faktorech. Rovnost je morální ideou. Neexistuje logický argument, který by nás vedl k tomu, že rozdíly mezi dvěma lidmi, nás ospravedlňují k tomu, abychom ke každému přistupovali jiným způsobem. Princip rovnosti mezi lidmi nepopisuje jakousi domnělou faktickou rovnost mezi nimi. Je předpisem na to, jak by mělo být zacházeno s lidskými bytostmi.

Jeremy Bentham vytvořil koncepci, která říká, že každý člověk se počítá jako jeden, proto musíme při úvahách brát zřetel na potřeby každé bytosti, která je ovlivněná určitým konáním. Zároveň musíme člověku připsat stejnou váhu jako podobným zájmům

⁸² SINGER, Peter. *Spisy o etickom životí*, Spolok slovenských spisovateľov (SSS), 2008, s. 36- 37.

jiné bytosti. Utilitarista Henry Sidgwick tvrdil, že blaho jednoho člověka není o nic důležitější než blaho jiného.

Speciesismus je postoj, který zvýhodňuje zájmy příslušníků vlastního druhu, před zájmy druhu jiného. Pokud člověk, který je na vyšším stupni inteligence nemá právo, aby využíval jiné lidi pro své potřeby, jak nás může to, že máme vyšší úroveň než zvířata opravňovat k tomu, abychom je využívali pro vlastní potřeby? Většina filozofů přijala to, že princip rovného přístupu k zájmu jednotlivých skupin je základním morálním principem, ale už málokterý uznal, že by se tento princip měl vztahovat i na příslušníky jiných živočišných druhů. Jedním z autorů, který tvrdil, že tyto práva mají být rozšířena i na další skupiny byl Jeremy Bentham, ten tvrdil, že schopnost trpět je klíčovým rysem, na který musíme brát zřetel. Schopnost prožívat utrpení a radost je předpokladem toho, abychom vůbec měli nějaké zájmy. Pokud nějaká bytost trpí nic nás neopravňuje k tomu, abychom odmítli brát utrpení této bytosti do úvahy. Princip rovnosti vyžaduje, aby bylo utrpení jedné bytosti považováno za stejně vážné jako utrpení jiné bytosti. To znamená, že kritérium, na které bychom v případě rovnosti měli brát ohled je, jestli daná bytost dokáže trpět nebo prožívat radost. Pokud bychom hranici vytyčili na základě jiné vlastnosti, kterou by byla například inteligence, proč si tedy nevybrat nějakou jinou vlastnost jako by byla například barva pleti? Rasisté porušují princip rovnosti, protože při konfliktu připisují větší váhu zájmům své rasy než zájmům jiné rasy. Sexisté porušují princip rovnosti, protože upřednostňují zájmy vlastního pohlaví. Stejně tak jako speciesismus upřednostňuje zájmy vlastního druhu na úkor zájmu jiného druhu.

René Descartes přišel s názorem, který na zvířata pohlíží jako na automaty. Už tehdy bylo lidem jasné, že toto tvrzení není pravdivé. Pokud neuspanému zvířeti způsobíme bolest, uvidíme, že trpí. To dokazuje i právní systém, kdy většina zemí zakazuje krutost vůči zvířatům. Ale jak můžeme dokázat, že někdo jiný cítí bolest? Nemůžeme prožívat bolest, kterou cítí někdo jiný. Pokud můžeme zdůvodnit, že ostatní lidské bytosti pociťují bolest stejně jako my, proč tuto domněnku nepoužít i v případě zvířat? Všechny vnější projevy bolesti na základě, kterých se domníváme, že pociťují bolest můžeme vysledovat i u jiných živočišných druhů. Tyto projevy můžeme sledovat například u savců nebo ptáků, pokud je něco bolí dávají to najevo zvuky, či svíjením se, ale také se snaží vyhnout zdroji bolesti a můžeme vidět i náznaky strachu, pokud by měla bolest přijít znovu. Dále také víme, že nervová soustava zvířat je podobná té naší.⁸³

⁸³ SINGER, Peter. *Spisy o etickom žití*, Spolok slovenských spisovateľov (SSS), 2008, s. 39- 47.

Lidé, kteří pociťují bolest mají na rozdíl od jiných zvířat vyvinutý další znak, kterým je řeč. Ale už jsme si řekli, schopnost používat řeč nás neopravňuje k tomu, abychom s bytostí, která nepoužívá řeč zacházeli jiným způsobem. Nemluvnata a malé děti neumí používat jazyk, ale přesto by nikdo z nás nepopíral, že malé dítě může pociťovat bolest. Řeč tedy nemůže být rozhodujícím faktorem.

Dosud jsme se bavili pouze o způsobování bolesti zvířatům, nyní se zaměříme na jejich zabíjení. Speciesismus se projevuje tím, že jsme schopni působit zvířeti takovou bolest, kterou bychom nezpůsobili člověku a jsme schopni zabít zvíře v případech, kdy bychom nebyli ochotni zabít člověka. Zde se pohybujeme na tenkém ledě, protože lidé mají rozdílné názory na to, kdy je oprávněné zabít člověka. Zde můžeme uvést neustálé neshody o potratech a eutanázii. Někteří lidé zastávají názor, že je nesprávné vzít život nevinné lidské bytosti. Tito lidé nesouhlasí s potratem či eutanázií, ale ve většině případech nemají nic proti zabíjení zvířat.

Pokud chceme zabránit speciesismu musíme být zastánci názoru, že je zlé zabít psa stejně jako zabít člověka, který v plné míře disponuje svými vrozenými vlastnostmi. Speciesismus tvrdí, že život je nedotknutelný pouze v případě člověka, kterého jednoznačně odlišují od ostatních zvířat. Dále pak nepřipouští žádné rozdíly, pokud se to týká vlastního druhu, to znamená, že jsou proti potratům a eutanázii a na zabití těžce duševních jedinců nebo senilních lidí pohlížejí stejně jako na zabití dospělého člověka. Pokud se chceme vyhnout speciesismu musíme připustit, že všechny bytosti jsou si rovné bez ohledu na druhovou příslušnost a mají stejné právo na život jako lidé. Dokonce je možné najít případy, kdy by měl život zvířete vyšší cenu než život člověka. Pokud vezmeme do úvahy těžce postiženého člověka, tak šimpanz nebo pes má vyvinutý smysl uvědomění si sebe sama a vytváří smysluplné společenské vztahy, takovýchto věcí těžce postižený člověk není schopen. Upřednostnění lidského života před životem zvířat v případech, kdy takovou volbu musíme udělat je založeno na vlastnostech zdravých lidí, tuto volbu nečiníme na základě skutečnosti, že člověk je příslušníkem našeho druhu. Proto v případech, kdy příslušníci našeho druhu nemají vlastnosti zdravých jedinců nemůžeme říct, že jejich život má větší hodnotu než život zvířete.⁸⁴

⁸⁴ SINGER, Peter. *Spisy o etickom žití*, Spolok slovenských spisovateľov (SSS), 2008, s. 54- 57.

9.3 Zabití zvířete

Už odjakživa se považuje zabití člověka za vážnější zločin, než je zabití zvířete. U Singera pak vyplouvá napovrch otázka toho, že pokud nám nevadí zabití ne-osoby, někoho, kdo nepatří k našemu druhu, jaké by to bylo, kdyby některá zvířata byla považována za osoby? Zní to zvláště, protože jsme zvyklí oddělovat lidskou a zvířecí říši. Singer se snaží tento zažitý řád nabourat a jak už jsem uvedla výše, náš zažitý sklon rozlišovat zvířata a lidi, Singera vedlo k tomu, že vytvořil pojem osoby a ne-osoby.

Singer je přesvědčený, že některá zvířata mají vědomí sebe sama. Velice dobrým příkladem jsou v tomto bodě šimpanzi, gorily a další.⁸⁵

Singer se snaží přesvědčit ostatní o tom, že pokud chápeme člověka jako osobu, a zároveň věříme, že život této osoby má hodnotu a musíme ho chránit, tak bychom do tohoto měřítka měli zahrnout i zvířata, která sice nepatří k lidskému druhu, ale podle Singerovy definice osoby, spadají právě do této kategorie, tudíž by život těchto zvířat měl mít stejnou hodnotu jako život člověka.

Jak už bylo uvedeno výše, měli bychom tedy odmítat nadřazenost jednoho druhu nad jiným. Podle kritérií, které Singer představuje nemůžeme z žádného důvodu stavět život těžce hendikepovaného člověka, který je sice příslušníkem lidského druhu, ale zároveň není osobou, nad život zástupce zvířecí říše, který plně splňuje kritéria a ze Singera hlediska je život zvířete v tomto případě hodnotnější.⁸⁶

9.4 Příroda

Podle způsobu západního myšlení existuje příroda proto, aby z ní měl člověk užitek. Bůh dal člověku vládu nad světem přírody a je mu jedno jak s ní zacházíme. Lidé jsou v tomto případě jedinými významnými bytostmi na tomto světě. Samotná příroda nemá hodnotu, ničení rostlin a zvířat není klasifikováno jako hřích. I přesto má člověk zájem na tom, aby byla příroda zachována a mohly v ní žít i další generace. Například znečišťování přírody, ničení lesů, těžení uranu a tak dále můžeme brát jako poškozování zdraví a blahobytu člověka. Takovým způsobem života, kdy nebereme ohled na přírodu dochází k znečišťování životního prostředí a klimatickým změnám, které se mohou

⁸⁵ SINGER, Peter. *Practical Ethics*, Cambridge : Cambridge University Press, 2011, s. 110- 112.

⁸⁶ SINGER, Peter. *Practical Ethics*, Cambridge : Cambridge University Press, 2011, s. 117- 118.

objevit v důsledku používání fosilních paliv a ničení lesů. Zachování dobrého životního prostředí by mělo být přijato do morálního rámce, který je zaměřen na člověka, protože lidé potřebují prostředí, ve kterém budou moci žít a rozvíjet se.⁸⁷ Pokud se jedná o otázky, které souvisejí se zachováním divoké přírody, kvůli její kráse, se přistupuje jako k méně hodnotným, protože se požadavek týká estetického aspektu. Ale klást na zachování divoké přírody menší důraz, protože má pro nás „pouze“ estetický význam není obhajitelné. Díla z dávných dob si velice ceníme a děláme vše pro to, abychom je zachovali pro další a další generace. Z hlediska užitečnosti a důležitosti má pro člověka jednoznačně větší význam zachování divoké přírody než uměleckého díla. Divoká příroda je pro mnoho lidí zdrojem nejintenzivnějších pocitů, které zažíváme při pozorování něčeho krásného. Pokud se podaří zachovat alespoň část divoké přírody, která dnes existuje budou mít budoucí generace možnost volby odtrhnout se od počítačů a navštívit svět, který nebyl vytvořen lidskou rukou. Je jen na nás, jestli budeme hájit zachování divoké přírody, ale musíme uvážit to, že pokud divokou přírodu zničíme už nebude cesty zpět. Je pouze na nás, jestli napácháme škody, které budou nenapravitelné a ochudíme tak budoucí generace o krásy divoké přírody.⁸⁸

Pokud odmítneme základní západní myšlení změní se tím hierarchie hodnot na základě, kterých budeme přistupovat k řešení problémů se životním prostředím. Například při stavění přehrady budu brát ohled i na zvířata, které dané území obývají. Jen některá zvířata budou schopná opustit danou oblast a najít si nové místo k životu. Jenže v divočině není spousta místa, kam by se mohla odstěhovat zvířata, která budou vypuzena z nějakého území. Pokud existuje vhodná oblast, kde by skupina zvířat mohla žít je velmi pravděpodobné, že na takovém území už zvířata žijí. Většina zvířat by tedy při výstavbě přehrady mohla zemřít buď se utopí nebo zemřou na nedostatek potravy. Podle západního způsobu myšlení by se enviromentální hodnoty měly ohraničit lidskými zájmy, ale tento způsob je založen na neobhajitelném předsudku, že lidský druh je nadřazen ostatním druhům. O tuto planetu se dělíme s jinými druhy, které stejně jako my prožívají bolest a radost. Nic nás tedy neopravňuje k tomu, abychom naše zájmy stavěli nad zájmy ostatních cítících bytostí.⁸⁹

⁸⁷ SINGER, Peter. *Spisy o etickom žití*, Spolok slovenských spisovateľov (SSS), 2008, s. 98- 99.

⁸⁸ SINGER, Peter. *Spisy o etickom žití*, Spolok slovenských spisovateľov (SSS), 2008, s. 101- 102.

⁸⁹ Tamtéž, s. 105- 106.

9.5 Pohled na život člověka

V každé společnosti se vyskytuje zákon, který zakazuje zbavit života jiného člověka. Žádná společnost by nepřežila, kdyby se jedinci mezi sebou mohli zabíjet. Ve vyspělé společnosti se tato ochrana lidského života globálně rozšířila a platí na každém území. Sáhnout na život jiného člověka můžeme pouze ve výjimečných situacích jako je sebeobrana, válka nebo trest smrti.⁹⁰

Lidská bytost je pojem, který můžeme dát do rovného postavení s příslušníkem druhu *Homo sapiens*. Pojem lidská bytost se často skloňuje při diskuzích o potratech, kde si lidé kladou otázku, jestli je embryo lidskou bytostí. Pokud embryo vzniklo z lidské spermie a vajíčka, je od první chvíle lidskou bytostí, stejně tak těžce postižený člověk nebo dítě, které se narodí s anencefálií (bez mozku). Pojem člověk, či lidský můžeme použít i v jiném významu, teolog Joseph Fletcher vytvořil soubor vlastností, které charakterizují člověka. Patří sem sebeuvědomění, sebekontrola, smysl vnímat čas, schopnost navazovat vztahy, zájem o druhé, komunikace a zvědavost. Vidíme tedy, že pojmy se navzájem překrývají, ale nemůžeme tvrdit, že bychom embryu, těžce postiženému člověku, nebo dokonce novorozenému dítěti připsali vlastnosti člověka, protože jimi nedisponují, to, že patří k druhu *Homo sapiens* je zřejmé, ale chybí jim schopnost sebeuvědomění, pohledu do budoucnosti a tak dále. Rozdíl mezi těmito dvěma významy jednoho slova, může mít velkou roli při tom, když budeme rozhodovat, jestli je embryo lidskou bytostí či nikoliv. Aby se Singer vyhnul problémům s významem tohoto slova používá termín *Homo sapiens*, který náleží příslušníkovi lidského druhu a jako druhý pojem bude používat označení „osoba“. Osoba je podle oxfordského slovníků bytost, která si je vědoma sebe sama, nebo je bytostí racionální. John Locke definoval člověka jako bytost, která je schopna si uvědomit sebe sama, vnímá se jako myslící bytost v různém čase. Singer pojem „osoby“ používá pro označení bytosti, která je racionální a je schopna sebeuvědomění (připomínám, že k osobám Singer řadí i některá druhy zvířat).

To, že nějaké bytosti budeme způsobovat bolest na základě toho, že nepatří k našemu druhu je nesprávné. Biologické faktory, na kterých jsou pak vytvořeny hranice mezi jednotlivými druhy jsou z hlediska morálky irelevantní. Pokud připustíme, že jsme nad nějakou bytostí nadřazeni, a to jen na základě druhové nadřazenosti, dostáváme se do stejné pozice jako rasisté či sexisté.

⁹⁰ Tamtéž, s. 129.

Pokud se podíváme zpět do minulosti k Platónovi nebo Aristotelovi už lidé v této době vyžadovali po státu, aby zabíjel zmrzačené děti. V této době se dávala přednost ukončení života postiženého dítěte, bylo to sice nešťastné, ale v této době to bylo zcela přirozené. Zlom přišel, když vzniklo křesťanství. Křesťané věří, že každý člověk má právo na život a jeho život bude takový jaký mu přisoudil Bůh. Vztáhnout ruku na život člověka je tedy hřích proti Bohu, protože jen on rozhoduje o tom, kdy zemřeme.⁹¹

U některých lidí je podmínkou pro status osoby považován mozek, pokud daná osoba mozek nemá, není jí přiřazen status osoby. Ukončení mozkové aktivity znamená tedy ukončení existence osoby. Pokud bychom zastávali toto kritérium, při oplození ne-můžeme prokázat existenci mozku, to jde až později.⁹² Existuje mnoho bytostí, které jsou vnímavé a schopné zažívat radost a bolest, ale nejsou racionální, nejsou si vědomi sebe sama, a to z nich činí ne-osoby. Singer bude odkazovat na tyto bytosti jako na vědomé si bytí. Téměř jistě je mnoho zvířat spadajících do této kategorie, ale stejně je tomu tak u novorozenců a mentálně postižených lidí. I těmto lidem chybí sebeuvědomění. Tyto bytosti, které si nejsou vědomi sebe sama, tedy nemají právo na život v plném rozsahu. Existuje mnoho důvodů, proč je špatné je zabít, ale u zvířat nám to nepřekáží, i když jsou na vyšší úrovni než novorozenec, či těžce postižený člověk. Otázkou je, zda život bytosti, která je vědomá, ale neuvědomuje si sebe sama v prostoru a čase, má hodnotu, a pokud ano, jak se hodnota takového života porovnává s hodnotou života naprosto zdravého člověka, který si uvědomuje dění kolem sebe, je si vědomí sebe sama.⁹³

10 Embryo a plod

Při pohledu do minulosti už raně křesťanský autor Tertullián prohlásil, že početí je rozhodující pro stanovení počátku života. Plod je považován za novou bytost a pokud matka, nebo kdokoliv jiný usiluje o život plodu, je považován za vraha. Francouzský lékař Jérôme Lejeune stanovil, že existence lidské bytosti začíná početím. Toto tvrzení se opírá o fakta moderní embryologie a odkazuje na tři charakteristické rysy, které zárodek má, jsou jimi koordinace, kontinuita a postupný vývoj. Přijímá názor, že embryo je nová

⁹¹ SINGER, Peter. *Spisy o etickom životí*, Spolok slovenských spisovateľov (SSS), 2008, s. 129- 133.

⁹² ŠIPR, Květoslav, Milan MIČO a Eduard KRUMPOLC, ed. *Aktuální bioetické texty: Deklarace o eutanazii*, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2005, s. 17.

⁹³ SINGER, Peter. *Practical Ethics*, Cambridge : Cambridge University Press, 2011, s. 101.

bytosť, ktorá je autonómna a má svoju vlastnú identitu a život.⁹⁴ Cirkve má jasný názor, od okamžiku, kedy je vajíčko oplodnené začína nový život. Lidská bytosť má podľa cirkve prirodzenú dôstojnosť, ktorou nemôžeme poškodzovať. V okamžiku, kedy je vajíčko oplodnené, si nový život vyžaduje rešpekt, musíme s plodom zacházet ako s osobou, ktorá má veškerá lidská práva, a to zahŕňa i nedotknuteľné právo na život, ktoré prísluší každej ľudskej bytosti.⁹⁵ V prvých čtrnásti dňoch tehotenstva sa plod teprve vyvíja, nemôžeme v tomto prípade hovoriť o tom, že by mohol niečo cítiť alebo byť pri vedomí, keď sa teprve začína utvárať.⁹⁶

Pokud vezme v úvahu princíp životaschopnosti, je dieťaťu priznané právo osoby, akmile je schopno žiť samostatne mimo telo matky, i keď je ešte v matčine lúne. Díky technickým pokrokom v medicíne sa táto doba posúva bližšie k okamžiku početí, dříve to bol sedmý mesiac, nyní už je to mesiac pátý.⁹⁷ Nikdo by nedovolil, aby rodiče mohli bezdůvodně zbavit života své dítě, proto se jako jediné východisko jeví poskytnout plodu stejnou ochranu, jako poskytujeme dieťu. Ale opravdu nemůžeme mezi plodem a dieťem nalézt dělící čáru? Většinou se hovoří o narození, životaschopnosti, prvním pohybu plodu v matčine děloze a zrození vedomí.

Liberalisté považujú narodenie dieťaťa za hlavnú deliacu čiaru medzi plodom a dieťom. Konzervatisté považujú plod i narodené dieť za rovnakú entitu, bez ohľadu na to, jestli se nachází uvnitř, nebo mimo tělo matky. Liberalisté nepovažujú potrat za špatný, ale už za špatné považujú zbavit života dieťa, ktoré se narodilo předčasne. Zde se objevuje konflikt, pokud by dieť pořád bylo v těle matky, ta se rozhodla jít na potrat, liberalisté by nic nenařítali, ale pokud by stejne vyvinuté dieť prišlo na svet, tak na život tohoto dieťaťa už sáhnout nesmíme. Pokud vezme do úvahy rozvoj v oblasti medicíny, dojdeme k závěru, že umělé přerušenie tehotenstva bude špatné, pokud bude mít plod šest měsíců. Jenže v době, kdy medicína nebyla natolik rozvinutá, nebylo překážkou, že plod byl strašší než šest měsíců. To platí i pokud se jedná o místo, kde se dieť narodí, šestiměsíční dieť má šanci na přežití, pokud se narodí v zemi s vyspělou lékařskou péčí, pokud se narodí na místě, kde zdravotní péče není rozvinutá, nepřežije. Proč je tedy možné v jiných zemích zbavit života i plod starší šesti měsíců a jinde nikoliv? Dalo by se také říct, že pokud je

⁹⁴ ŠIPR, Květoslav, Milan MIČO a Eduard KRUMPOLC, ed. *Aktuální bioetické texty: Deklarace o eutanazii*, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2005, s. 19.

⁹⁵ Tamtéž, s. 21.

⁹⁶ SINGER, Peter, *Practical Ethics*, Cambridge : Cambridge University Press, 2011, s. 137.

⁹⁷ ŠIPR, Květoslav, Milan MIČO a Eduard KRUMPOLC, ed. *Aktuální bioetické texty: Deklarace o eutanazii*, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2005, s. 15.

plod na matce závislý, může o jeho životě rozhodovat ona, ale ani v tomto případě bychom neměli pravdu. Pokud tedy narození, ani životaschopnost nejsou z morálního hlediska významné, potom pohyb plodu v matčině děloze je ještě na nižším stupni než možnosti předchozí. To, že se plod hýbe, nebo ne, nemá žádný vliv na to, abychom to brali do úvahy při rozhodování o životě či smrti.

Pokud se právní normy budou snažit o zrušení potratů nedosáhnout toho, že se přestanou vykonávat. Dojde pouze k tomu, že se tyto praktiky přesunou do podsvětí. Ženy, které podstoupí umělé přerušování těhotenství, jsou většinou v situaci, kdy nemají jinou možnost a jsou ochotné udělat cokoli. Zákrok, který provede lékař je bezpečný, ale pokud stát potraty zakáže, ženy se ocitnou v ohrožení, kdy nesprávně vykonaný zákrok může vést až k jejich smrti.⁹⁸

Dalším názorem, který ospravedlňuje potrat, je z pohledu feministek. Ženy by měly mít právo rozhodnout se, co se stane s jejich tělem, aniž by jim do toho, kdokoli zasahoval. Tento argument se začal prosazovat v době, kdy se do popředí dostávalo feministické hnutí a začala se prosazovat práva žen. Žena má právo rozhodnout se, zda bude ve svém těle devět měsíců nosit dítě, kterému pak dá život, nebo tomuto životu neumožní vzniknout. Toto rozhodnutí by mělo být ponecháno ženě a žádný zákon by ženám neměl zakazovat podstoupit potrat.⁹⁹

Křesťané věří, že když matka ucítí pohyby dítěte tak v této fázi získává plod duši, která nás odděluje od zvířat. Tyto názory jsou zastaralé a je dokázáno, že plod se začíná pohybovat mnohem dříve, než jeho pohyby matka začne pociťovat.¹⁰⁰

Pohyby plodu by opravdu mohly být náznakem vědomí plodu, ale jak už víme v našem případě má skutečný morální význam pociťování bolesti a potěšení. Studie prokázaly, že plod se začíná pohybovat kolem šestého týdnu od oplodnění, některé další studie prokázaly určitou mozkovou aktivitu plodu. Tento bod znamenal pro představitele liberálního směru obavy, že mozková aktivita bude chápána jako bod, kdy plod získává vědomí a jeho život musí být ochraňován.¹⁰¹

Podle Singera můžeme považovat za hlavní změnu, v pohledu na zabití plodu, narození. Pokud se dítě narodí předčasně a nachází se tedy mimo tělo matky už ho nemůžeme zabít, protože by to znamenalo vraždu. Pokud, ale bude plod stále v těle matky tak

⁹⁸ SINGER, Peter. *Spisy o etickom životí*, Spolok slovenských spisovateľov (SSS), 2008, s. 144- 149.

⁹⁹ SINGER, Peter. *Practical Ethics*, Cambridge : Cambridge University Press, 2011, s. 146.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 141.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 142.

potrat podstoupit může, plod by mohl být mnohem rozvinutější, než tomu bylo v příkladu uvedeném výše a nebylo by to považováno za vraždu. Podle Singera by nemělo hrát roli, jestli je plod uvnitř nebo mimo tělo matky.¹⁰² Singer tvrdí, že život plodu můžeme přirovnat k životu zvířete, alespoň, co se týče nějakých vývojových vlastností, sebeuvědomění a tak podobně. Pokud neodsuzujeme zabíjení zvířat kvůli masu, která jsou mnohdy na vyšší úrovni, než je tomu v případě plodu, nemůžeme tedy odsuzovat ani potrat, protože život plodu je na stejné, ne-li nižší úrovni, než je tomu u zvířete.¹⁰³

Nyní budeme plod chápat jako to, čím ve skutečnosti je a budeme jeho život hodnotit v porovnání s bytostmi, které jsou na stejném vývojovém stupni, i když je to mimo náš živočišný druh. Odpůrci potratů jsou ve většině případů „masožravci“ a nezáleží jim tedy na bytosti jako takové, jsou zastánci toho, že hodnotu má pouze život příslušníka lidského druhu. Kdybychom porovnali schopnosti tříměsíčního plodu a ryby, jednoznačně by jako vítěz vyšla ryba. Proto podle Singera nemáme připisovat plodu větší význam než životu bytostí mimo náš druh. Vzhledem k tomu, že plod nemůžeme zařadit do kategorie „osob“ nemůžeme jeho život považovat za důležitější než život normální lidské bytosti.¹⁰⁴ Lidská bytost vnímá sebe sama jako entitu s vlastní budoucností a minulostí. Tyto vlastnosti nemůžeme aplikovat na bytosti, které nikdy nebudou schopné takového uvědomění. Jestli tyto důvody považujeme za důležité v otázkách zabíjení, potenciál, že z plodu bude člověk nemůžeme brát jako kritérium pro jeho nezabití.

Odpůrci potratů nekritizují to, že přerušením těhotenství se snižuje počet populace na zemi. Běžně se používá antikoncepce, abychom předešli těhotenství. Singer tedy nevidí důvod proč potrat považovat za horší způsob, než je to v případě jiných způsobů, které zamezují zvyšování počtu obyvatelstva. Liberálové zastávají názor, že zabití embrya je v pořádku, ale zabití novorozence se již nepřipouští. Život plodu, jak Singer uvedl, nemá vyšší hodnotu než život zvířete s podobnými rozumovými schopnostmi, dále uvádí, že plod není člověkem, tedy nemá stejné právo na život jako člověk. Tyto argumenty, se ale vztahují i na novorozence, týdenní dítě nemůžeme považovat za rozumnou, uvědomělou bytost. V této fázi existuje mnoho zvířat, které jsou na vyšší úrovni, než je tomu v případě týdenního dítěte. Pokud tedy plod nemá stejné právo na život jako člověk, vyplývá z naší teorie, že toto právo ztrácí i novorozenec.

¹⁰² Tamtéž, s. 139.

¹⁰³ Tamtéž, s. 151.

¹⁰⁴ SINGER, Peter. *Spisy o etickom žití*, Spolok slovenských spisovateľov (SSS), 2008, s. 155.

Singer tedy tvrdí, že život novorozence nemá vyšší cenu než psa či šimpanze. Důsledky, které z těchto tvrzení vyplývají pro život novorozence jsou neslučitelné s názorem, že život novorozence je stejně nedotknutelný, jako život dospělého člověka. Pokud budeme schopni odsunout emocionální bariéry, které nám brání v zabití novorozence, zjistíme, že důvody, které nám brání při odnětí života dospělého člověka se na novorozence nevztahují. Pokud se právo na život zakládá na touze žít dál, schopnosti vnímat sebe sama, je zřejmé, že v takovém případě novorozenec nemůže disponovat právem na život. Dále také novorozenec není svéprávnou osobou, nemůže se rozhodovat, a proto není infanticida porušením zásady svéprávnosti. Novorozenec je po všech stránkách na stejné úrovni jako plod.

Singer upozorňuje, že to, jakým způsobem dnes pohlížíme na zabití novorozence, či plodu je pouhým odrazem křesťanského způsobu myšlení, ochrana života dítěte není univerzálním morálním pravidlem. Infanticidu praktikovalo velké množství společností ve všech částech světa. V těchto kulturách byla infanticida běžná, v některých případech dokonce z morálního hlediska nevyhnutelná, pokud by žena v takovéto společnosti nezabila zmrzačené dítě považovalo by se to za nesprávné jednání. A v mnohých společnostech byla infanticida jedinou možností, jak regulovat počet obyvatel. Možná se v dnešní době dokážeme nad těmito otázkami zamyslet bez toho, aby nás ovlivňovala křesťanská morálka, která nám brání v přijetí nových postojů.¹⁰⁵ Dostáváme se tedy k otázce ukončení života již narozeného dítěte. Při pohledu do minulosti tento způsob života byl naprosto normální. Ve většině států se dokonce považovalo za morálně správné ukončit život dítěte, které se narodilo znetvořené, nedonošené, takovéto počínání bylo jedinou možností, jak regulovat počet obyvatel. V dnešní době si sice myslíme, že jsme mnohem civilizovanější a takovéto chování v naší společnosti není přípustné, ale už od dob antického Řecka a Říma přední myslitelé považovali zabití novorozence s určitým hendikepem za morálně správné. Stejně tak je tomu v dnešní době v případě Petera Singera. V případě preferenčního utilitarismu, není ani novorozené dítě chápáno jako člověk, jehož život je nutné za každou cenu ochraňovat. Novorozenec si není vědom sám sebe, není schopen přemýšlet o budoucnosti a podobně. Novorozence tedy řadíme stále na stejnou úroveň, jako tomu bylo v případě plodu. Zabití novorozence tedy není o nic horší, než je tomu v případě potratu. Proti zabití plodu, či novorozence v tomto případě najdeme

¹⁰⁵ SINGER, Peter. *Spisy o etickom žití*, Spolok slovenských spisovateľov (SSS), 2008, s. 157- 162.

mnohem méně argumentů, než kdybychom chtěli zabít dospělého, racionálně uvažujícího, sama sebe si vědomého člověka.

Změna pohledu na zabití dítěte nastala s příchodem křesťanství, které začalo hlásat posvátnost života. Singer se na tento problém dívá, aniž by byl ovlivněn náboženstvím. Je samozřejmé, že pro usmrcení dítěte by musely být stanoveny velice přísné podmínky, aby nedocházelo k vraždám, které jsou neopodstatněné. Potrat a zabití novorozence je v tomto případě stavěno do stejné úrovně, pokud si žena či rodiče nepřejí, aby dítě žilo, mělo by jim být umožněno podstoupit jak potrat, tak následně nechat usmrtit novorozence, pokud si nepřejí, aby hendikepované dítě žilo neplnohodnotný život. Vzhledem k tomu, že v dnešní době je umožněno dát dítě k adopci, rodiče by se přiklonili spíše k této možnosti a nezvolili by infanticidu.¹⁰⁶

10.1 Totální a před-existenční názor

Představme si pár, který se rozhoduje, zda chce mít dítě. Pokud si teď pořídí dítě, bude to zasahovat do jejich kariéry, nebudou moct jezdit na dovolenou, ale tyto negativa vyváží fakt, že jim dítě přinese spoustu radosti a pocit naplnění. Dítě bude mít dobré zázemí a vést příjemný život. Takto samozřejmě většina párů nepřemýšlí, tento „totální“ názor je založen na rozhodnutí, jestli zvýším štěstí existujících bytostí, nebo štěstí zvětším tím, že zvýším počet osob, které existují.

Před-existenční názor je ve větším souladu s tím, jak uvažuje většina lidí. Páry nemají povinnost mít děti. Štěstí nezvýšíme tím, že budeme zvyšovat počet bytostí. Pár, který by byl schopen zabezpečit pro dítě dobrý život, nemá povinnost dítě mít, toto rozhodnutí nebude mít nepříznivý vliv na nikoho. Pokud vezmeme, ale do úvahy pár, který chce mít dítě, to se v důsledku zděděné choroby nedožije druhých narozenin, budeme považovat takovéto rozhodnutí rodičů za špatné. Před-existenční názor neodsuzuje, pokud prosperující pár nepřivede na svět dítě, či druhý pár přivede na svět hendikepované dítě, tento názor nijak nehodnotí počínání rodičů.

Podle Singerovo teorie to tedy znamená, že pokud se pár rozhodne přivést na svět hendikepované dítě, měl by být schopen snížit jeho míru utrpení, které dítě bude pociťovat. Znamená to tedy, že v určitém stádiu, by se rodiče museli rozhodovat o eutanázii, což je ve většině případech mnohem bolestivější než rozhodnutí, že takto postižené dítě

¹⁰⁶ SINGER, Peter. *Practical Ethics*, Cambridge : Cambridge University Press, 2011, s. 171- 174.

pár vůbec nepočne. Máme tedy nepřímý důvod, abychom nepočali dítě, které by bylo odsouzené k ubohé existenci.¹⁰⁷

10.2 Problematika potratů

Až do roku 1967 byl potrat nezákonný ve všech zemích v Evropě, povolený byl pouze v Dánsku a Švédsku. Následně bylo umožněno přerušit těhotenství ve Velké Británii, soud zde rozhodl, že ženy mohou podstoupit přerušeni těhotenství do šestého měsíce těhotenství. Postupně následovaly tento přístup všechny země v Evropě až na Irsko, kde jsou potraty stále zakázané.¹⁰⁸

Singer toto téma bere velmi vážně a říká, že je potřebné, aby toto téma bylo diskutované. Především upozorňuje na to, že je více nebezpečné pro ženy, když je v zemích potrat zakázaný, protože vždy existuje někdo, kdo takovou proceduru provádí nelegálně, za velké peníze, ve špatných hygienických podmínkách a bez kvalitního lékařského vybavení. Takovéto zákroky jsou pro ženu velice nebezpečné, protože může dojít k trvalému poškození reprodukčních orgánů, nebo v horším případě k jiným komplikacím, které budou mít za následek smrt ženy, která se rozhodla podstoupit potrat nelegálně. WHO ve svém průzkumu zjistila, že nelegální potraty mají za následek přibližně 47 000 mrtvých žen každý rok.

Skupiny, které obhajují práva plodu na život argumentují tím, že je to příslušník lidského druhu, který má stejné právo na život jako už žijící člověk. Jak už ale víme, Singer říká, že příslušnost k lidskému druhu nám ještě nedává výsadní právo na život, natož pokud se jedná o plod, který není dostatečně smyslově vyvinutý a při srovnání s jinou bytostí, například zvířetem, je plod na mnohem nižší úrovni.

Pokud se jedná o žijící osobu, je samozřejmé, že musíme brát ohled na její právo na život. Pokud bychom toto právo nerespektovali, mařili bychom preference daných osob, což není správné. Zároveň, ale nemůžeme přisuzovat stejnou hodnotu životu, který teprve vzniká, ten má pouze potenciál stát se živou bytostí. Podle Singera nemáme žádnou povinnost nechat každou potenciální bytost stát se vědomou osobou. Pokud dojde k tomu,

¹⁰⁷ SINGER, Peter. *Spisy o etickom žití*, Spolok slovenských spisovateľov (SSS), 2008, s. 142- 143.

¹⁰⁸ SINGER, Peter, *Practical Ethics*, Cambridge : Cambridge University Press, 2011, s. 135.

že jako je to v případě potratů máme volit mezi dospělou racionální a zcela uvědomělou ženou a potencionální bytostí, vždy máme dát přednost ženě.¹⁰⁹

Plod začíná pociťovat bolest až po 18 týdnu těhotenství, do té doby ho není nutné ochraňovat. Po 18. týdnu je nutné plod chránit před poškozením, ale tato ochrana má být stejná, jako je tomu v případě zvířat, která si nejsou vědoma sebe sama, podle Singerova rozdělení nepatří do kategorie osob a nejsou členy lidskému druhu. Pokud se žena rozhodne podstoupit potrat po 18. týdnu, je zde sice riziko, že plod bude cítit bolest, ale stále je to přijatelnější, než kdyby se mělo narodit dítě s nějakou vadou, která by mu způsobila nedobrý život.¹¹⁰

11 Život nebo smrt hendikepovaných dětí

Výše jsem ukázala, jak to momentálně vypadá s problematikou potratů a nastínila problematiku infanticidy (usmrcení novorozence), nyní se zaměříme důkladně na tento problém z pohledu utilitarismu. Jak už jsem zmínila výše, novorozenci postrádají vlastnosti, které jsou připisovány lidskému druhu. Jejich zabití by se tedy nemělo považovat za stejně hrozný čin, jako je to v případě dospělé osoby, která si plně uvědomuje svou existenci. Singer nemluví pouze o hendikepovaných dětech, ale o novorozencích celkově, žádná z těchto bytostí nemá stejné právo na život, jako je to v případě člověka, který si uvědomuje, co se s ním děje, je si vědom svého bytí atd. V případě novorozenců mají výsadní právo rozhodovat o životě a smrti rodiče. Pokud si přejí, aby jejich hendikepované dítě žilo mají na to plné právo, ale pokud si to nepřejí a není žádná jiná rodina, která by hendikepované dítě chtěla adoptovat, mají právo na to, aby rozhodli, že chtějí život takového dítěte ukončit.¹¹¹

Utilitarismus věří, že zabití hendikepovaného dítěte a následně narození zdravého dítěte je mnohem větší štěstí, než by tomu bylo v případě, že rodiče se budou muset starat o hendikepované dítě, což může vést k tomu, že nebude v jejich silách, aby měli další děti. V takových případech by rodiče měli mít možnost život hendikepovaného dítěte ukončit. Momentálně je ale zabití všech dětí chápáno jako vražda a ve společnosti je to z

¹⁰⁹ SINGER, Peter, *Ethics in the Real World: 86 Brief Essays on Things that Matter*, Princeton and Oxford: Princeton University Press, 2016, s. 73- 76.

¹¹⁰ SINGER, Peter. *Practical Ethics*, Cambridge : Cambridge University Press, 2011, s. 164- 166.

¹¹¹ Tamtéž, s. 182- 183.

morálního hlediska naprosto nepřijatelné. Utilitarismus chápe děti jako nahraditelné, stejně jako je tomu v případě zvířat.¹¹²

V dnešní medicíně máme velice dobrou prenatální diagnostickou péči, která včas dokáže odhalit určité problémy dítěte a rodiče se pak mohou rozhodnout pro potrat. Bohužel některé vady odhalit stále nedokážeme, jiné mohou být následkem předčasného porodu, či komplikací při porodu. V takových případech by rodiče měli mít stejnou možnost výběru. Z této části vyplývá, že usmrtit hendikepované dítě před nebo po narození by nemělo být považováno za problém a měli bychom na takovéto rozhodnutí pohlížet stejně.¹¹³

12 Eutanázie

„Smrt jako jediná jistota lidského života je zároveň antropologickou konstantou, kterou najdeme synchronně ve všech kulturách stejné doby stejně jako v celém dosavadním průběhu dějin.“¹¹⁴

Slovo eutanázie pochází z řečtiny, předpona *eu* znamená dobrý a *thanatos* znamená smrt. Z etymologického hlediska tedy pojem eutanázie znamená *dobrá smrt*.¹¹⁵ Encyklopedie etiky definuje eutanázii jako čin, který způsobí smrt člověku nebo zvířeti, kteří trpí a jejich uzdravení není reálně možné. Jejich život je pak bezbolestným způsobem ukončený. Dále je eutanázie rozdělena na *dobrovolnou, nedobrovolnou a nucenou*.¹¹⁶ Dále můžeme eutanázii rozdělit na aktivní a pasivní, dobrovolnou a nedobrovolnou aktivní eutanázii, kdy nedobrovolná aktivní eutanázie je v případě, kdy je pacient usmrcen lékařem, který se tak rozhodne, protože stav pacienta je nezvratný a pacient nemůže mluvit ani psát, aby souhlasil se svou smrtí.¹¹⁷ Eutanázie se stala nepřijatelnou od 5. století před Kristem, kdy vznikla takzvaná Hippokratova přísaha a lékaři se zavázali k tomu, že nikdy nevezmou lidský život, i kdyby k tomu byli vyzváni.¹¹⁸

¹¹² Tamtéž, s. 186.

¹¹³ Tamtéž, s. 190- 191.

¹¹⁴ KUŘE, Josef. *Co je eutanázie: studie k pojmu dobré smrti*, Praha: Academia, 2018. Právo - etika – společnost, s. 57.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 84.

¹¹⁶ Tamtéž, s. 184.

¹¹⁷ PREECE, Gordon. *Rethinking Peter Singer*, Downers Grove : InterVarsity Press, 2002, s. 124.

¹¹⁸ SINGER, Peter. *Practical Ethics*, Cambridge : Cambridge University Press, 2011, s. 175.

Světová lékařská asociace označuje eutanázii jako neetický čin. Definuje eutanázii jako úmyslné ukončení pacientova života na žádost pacienta či jeho blízkých. Zároveň, ale klade důraz na to, že pokud si pacient v termální fázi přeje, aby jeho léčba byla ukončena, musí lékař toto přání pacienta respektovat a nechat nemoci volný průběh. Toto rozhodnutí musí být vždy přáním pacienta a lékař ho musí respektovat, pokud si pacient přeje, aby jeho proces umírání probíhal přirozeně a zbytečně se jeho život neprodlužoval přístroji a léky, lékař to musí respektovat a ukončit léčbu.¹¹⁹

Dobrovolná eutanázie je spojena s tím, že si pacient přeje zemřít, takovouto eutanázii se snaží prosadit lidé, když se bavíme o jejím umožnění v jednotlivých zemích světa. Prvním lékařem, který chtěl pacientům umožnit dobrovolnou smrt byl Jack Kevorkian, tento lékař sestavil přístroj, který umožní pacientovi zemřít, pokud si to bude přát. Tento nástroj měl být poskytnut všem nemocným pacientům, kteří už dále nechtějí bojovat s nevléčitelnou nemocí. Vyskytují se, ale pacienti, kteří nejsou schopni takového kroku a zabít sami sebe. V těchto případech by měl mít lékař možnost umožnit pacientovi zemřít, aniž by byl trestně stíhán za zabití. Momentálně je eutanázie povolena v Nizozemsku, pokud je to přání pacienta, lékař má možnost mu bezbolestně pomoci zemřít, lékař nemusí mít obavy z trestního stíhání. O eutanázii se v Nizozemsku mluví naprosto otevřeně. Ročně si tento způsob smrti zvolí přibližně 2300 lidí. Lékaři jsou ale vázáni přísnými podmínkami, aby takovouto proceduru mohli vykonat.¹²⁰

Život je považován jako posvátný, to vám sdělí většina lidí, pokud se jich zeptáte. Ale ve skutečnosti tím neříkají, že veškerý život je posvátný, mají namysli pouze lidský život. Ale z jakého důvodu je lidský život důležitější než život zvířete? Proč bychom neměli život všech tvorů chápat stejně jako život člověka, jako něco nedotknutelného. V čem je hodnota lidského života zvláštní? Navíc například v sebeobraně můžeme zabít jiného člověka a skoro nikdo nás za to nebude vinit. Jak tedy určíme, čí život má hodnotu a který ne? Ve všech společnostech, které jsou nám známé je pravidlo, které nám brání beztrestně ukončit jiný lidský život. Bez takového pravidla by společnost nebyla schopna přežít. Ve většině případech je také definováno, čí život má hodnotu a je trestné takového člověka zabít. Pokud vezmeme v úvahu různé příslušníky kmenů, je zde pravidlo, že zabít příslušníka vlastního kmene je trestné, ale zabít někoho mimo kmen je zcela v pořádku.

¹¹⁹ KUŘE, Josef. *Co je eutanazie: studie k pojmu dobré smrti*, Praha: Academia, 2018. Právo - etika – společnost, s. 187.

¹²⁰ SINGER, Peter. *Practical Ethics*, Cambridge : Cambridge University Press, 2011, s. 176- 178.

Postupně se ochrana životů rozšířila napříč národy a čin vraždy je trestný napříč zeměmi.¹²¹

Lidský život je považován za základ veškerého dobra. Většina lidí chápe život člověka jako posvátný a nedotknutelný dar, s kterým nemůže být libovolně zacházeno, je to také dar od Boha, a proto musí být lidský život ochraňován. Dobrovolná smrt je tedy nepřijatelná a tento čin je chápán stejně jako vražda. Sebevražda je chápána jako odmítnutí daru, kterým nás Bůh obdaroval a zároveň je sebevražda popřením lásky k sobě samému. Tento čin je společností odsuzován, ale jsou případy, kdy je sebevražda zapříčiněna špatným duševním stavem a zde dotyčný není odsuzován společností.

Pojem eutanázie je známý už od starověku, kdy tento pojem znamenal dobrou smrt bez utrpení. Dnes je eutanázie spojována především s lékařským zákrokem, který ukončí život pacienta. V dnešní době je eutanázie chápána jako „smrt z milosti“, kdy lékař ukončí život pacienta, aby už dále nemusel snášet bolest nebo aby nedocházelo ke zbytečnému prodlužování ubohého života těžce postiženého člověka. Pokud sledujeme někoho blízkého, jak trpí a není zde naděje na vyléčení a zmírnění utrpení, můžeme dojít k závěru, že eutanázie je vhodný prostředek, jak člověku pomoci, nebo sám nemocný nás požádá, abychom ukončili jeho život. I přes veškerá naše přesvědčení, že by tento čin byl správný nesmíme eutanázii vykonat. Tento čin podle většiny lidí zůstane vždy nepřipustným. Odkazují k tomu, že prosby těžce nemocných a trpících lidí nemůžeme považovat za legitimní. Nemocný člověk potřebuje kromě lékařské péče také lásku svých blízkých a tu mu nedokážeme tím, že ho na jeho žádost zbavíme života. Tento čin bude i nadále odsuzován a považován jako nemorální.¹²²

Nejednotnost pojmu eutanázie je způsobena také tím, že v každém dějinném období tento pojem znamenal něco jiného. A představy o *dobré smrti* se často velmi lišily. Uvedeme si pár příkladů, ve 12. století byla smrt ve spánku tou nejhorší možností. Ve středověku byla dobrá smrt spojena s náboženstvím a představou posledního soudu, nemocný na lůžku sváděl svůj poslední boj, a to rozhodovalo jaký osud ho čeká na věčnosti. Dobrou smrtí, se člověk mohl zbavit svých hříchů. A lidé se nejvíce báli toho, že je smrt zastihne náhle a oni by nebyli připraveni. S dobrou smrtí bylo propojeno dobré žití, pokud člověk dobře žil, byla mu dopřána od Boha i dobrá smrt. Pokud vezmeme do úvahy

¹²¹ Tamtéž, s. 83- 85.

¹²² ŠIPR, Květoslav, Milan MIČO a Eduard KRUMPOLC, ed. *Aktuální bioetické texty: Deklarace o eutanázii*, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2005, s. 41- 43.

existencialismus, ten se staví proti tomu, abychom na smrt čekali. Podle existencionalistů nemůžeme čekat na něco, když nevíme, kdy to přijde. Smrt je stejně nahodilá jako celá naše existence.

V antickém Řecku se za dobrou smrt považovalo zemřít v kruhu rodiny a doma. Dále za dobrou smrt bylo považováno násilné zabití, zejména pokud to bylo hrdinné zahynutí v bitvě. Dále zde velkou roli hrálo pohřbení, tělo muselo být pohřbeno správně, aby duše mohla sestoupit do podsvětí. Až od 18. století se smrt vnímá v medicínském kontextu a nemocným se začaly podávat léky na utlumení bolesti a tak podobně. Eutanázie není primárně spojena s tím, že lékař podá pacientovi smrtící dávku léku a ukončí tak jeho život. Eutanázie je především spojena s dobrou smrtí, ale ve většině případů se na toto zapomíná a eutanázie je chápána jako něco špatného a zavržení hodného. Eutanázie ale především souvisí s konceptem dobré smrti a zároveň s konceptem dobrého života.¹²³

Eutanázie je v současnosti aktuální pojem díky velkému rozvoji v medicíně a technologiích, které medicína používá. Přístroje dokážou udržet při životě člověka, který má velmi špatnou prognózu a v minulosti by velmi rychle zemřel. Dnes, díky přístrojům a lékům dokážeme tyto pacienty udržovat při životě, respektive jejich fyziologické funkce. Pacienty se lékařům daří udržovat v jakémsi stavu na půli cesty. Člověk vykazuje základní fyziologické funkce, ale vše obstarávají přístroje, dýchání nebo srdeční činnost jsou způsobeny právě přístroji a léky, které jsou pacientovi poskytovány. Z objektivního hlediska je takovýto člověk blíže ke smrti, protože zde není možnost, aby se z takového stavu dostal znovu do běžného života. Stav člověka na přístrojích není přirozený a ve většině případů je i nezvratný, přesto jsou lékaři v dnešní době schopni pacienty držet při „životě“ několik týdnů, měsíců či dokonce let.¹²⁴ Velké množství lidí se bojí smrti a medicína díky vývoji vyhlásila smrti válku, smrt chápe jako zklamání a prohru. Albert Camus říká, že nevyrovnání se se smrtí znamená pro člověka popření svobody.¹²⁵

„Pro člověka není svobody, dokud nepřekoná svůj strach ze smrti.“¹²⁶

¹²³ KUŘE, Josef. *Co je eutanazie: studie k pojmu dobré smrti*, Praha: Academia, 2018. Právo - etika – společnost, s. 59- 61.

¹²⁴ KUŘE, Josef. *Co je eutanazie: studie k pojmu dobré smrti*, Praha: Academia, 2018. Právo - etika – společnost, s. 27-28.

¹²⁵ Tamtéž, s. 32.

¹²⁶ KUŘE, Josef. *Co je eutanazie: studie k pojmu dobré smrti*. Praha: Academia, 2018. Právo - etika - společnost. ISBN 978-80-200-2762-7., cit. s. 32.

Medicína není schopná se vyrovnat s tím, že její moc je omezená a nemůže zabránit tomu, aby lidé umírali. Vzhledem k tomu, že v dnešní době, ale dokáže prodloužit život za pomoci přístrojů a léků, je hlavním záměrem medicíny, co nejvíce oddálit smrt a prodloužit život člověka. Hlavním cílem je kvantita, nikoli kvalita života. Ve většině případů pak lékaři jen prodlužují umírání pacienta, nikoli jeho život.¹²⁷

Etickým rozhodnutím je, že člověk, který prodělal mozkovou smrt, je prohlášený za mrtvého. To ale neznamená, že rozhodnutí ukončit život pacienta s nezvratnou ztrátou vědomí je snadné. Lékař musí brát ohled na rodinu pozůstalého a klást důraz na taktní přístup o to víc, pokud je pacientem novorozenec, či malé dítě. Pokud si rodiče dítěte, které trpí anencefalií přejí, aby orgány dítěte byly darovány a zachránily tak život jinému dítěti, nemělo by nám v rozhodnutí bránit to, že dítě je živá bytost.¹²⁸ Inspiraci, jak se v těchto situacích rozhodnou bychom mohli čerpat mimo západní myšlení. Například pokud jde o infanticidu, je to jedna z možností, jak regulovat počet obyvatel, Singer rozhodně netvrdí, že by se to nyní mělo stát univerzálním prostředkem na snížení počtu populace, k tomu nám slouží antikoncepce. Pokud selže antikoncepce, je řešením potrat, který je přijatelnější než infanticida. Ale v kulturách, kde nedominuje západní myšlení, je infanticida běžnou součástí kultury, lidé věří, že novorozenec nemá stejné právo na život jako „osoba“.¹²⁹

Bytost, která není „osoba“ nemá stejnou touhu pokračovat ve svém životě jako má člověk, který dokáže přemýšlet o své budoucnosti. Ale i tato „ne-osoba“ má zájem, aby netrpěla, aby pociťovala radost a naplňovala své potřeby. Vzhledem k tomu, že dítě nebo ryba nejsou „osobou“ není tak špatné zbavit je života, jako zbavit života „osobu“. Přirozené je, že i přesto, že dítě, nebo ryba není na stejné úrovni, nebude nám lhostejné, jak s nimi bude zacházeno. Nebudeme chtít, aby trpěli, jediná výjimka, kdy by bylo utrpení přípustné by bylo v případech, kdy by utrpení ryby, nebo dítěte mělo předejít ještě většímu utrpení.¹³⁰

Podle klasické verze utilitarismu může vražda člověka vyvolat zmatek a strach ostatních lidí, že je mohou také zabít. Jiné je to v případě eutanázie, znamená to, že člověk dal vědomí souhlas s tím, aby mu byl jeho život odebrán. V takovém případě toto jednání

¹²⁷ KUŘE, Josef. *Co je eutanazie: studie k pojmu dobré smrti*, Praha: Academia, 2018. Právo - etika – společnost, s. 32.

¹²⁸ SINGER, Peter. *Spisy o etickom žití*, Spolok slovenských spisovateľov (SSS), 2008, s. 218- 219.

¹²⁹ SINGER, Peter. *Spisy o etickom žití*, Spolok slovenských spisovateľov (SSS), 2008, s. 225.

¹³⁰ Tamtéž, s. 229.

nevyvolá paniku, protože člověk, který si bude přát žít dál zabítý nebude. Naopak strach z toho, že nemůžeme podstoupit eutanázii, to, že se naše umírání stane neúnosným a nebudeme mít žádné východisko, to v nás budí pocit nejistoty. Většina lidí by si přála ukončit svůj život, pokud by se stal nesnesitelným a nebyla by zde šance na zlepšení, či úplné uzdravení.

Preferenční utilitarismus je též nakloněný eutanázii. Pokud je pro nás důležité nechat žít člověka, který si to přeje, nemělo by pro nás být překážkou odejmout život člověku, který na to má důvod. Jako příslušníci lidského druhu máme určitá práva, která si můžeme nárokovat, ale také se těchto práv vzdát. Stejně by to mělo být s právem na život, pokud se tohoto práva člověk dobrovolně vzdá, lékaři by mu neměli bránit, naopak pokud se člověk, který trpí velkými bolestmi a není naděje na uzdravení rozhodne zemřít, lékaři by mu měli pomoci.¹³¹ Preferenční utilitarismus obhajuje život, pokud si člověk přeje žít, pokud si ale přeje zemřít, měl by mít stejnou podporu.¹³²

Největším problémem ohledně povolení eutanázie jsou otázky ohledně rozhodnutí pacienta zemřít. Odpůrci eutanázie tvrdí, že si nemůžeme být jistí, že pacient uvažuje racionálně, že k tomuto rozhodnutí není dotlačen od členů rodiny a tak podobně. V Nizozemsku mají jasné zákony a pravidla, která musejí být splněna, než je lékařům umožněno pomoci pacientovi zemřít. Tato pravidla zahrnují jasný souhlas pacienta, který je plně informovaný, eutanázii provede lékař, pacient má bolesti a prodlužování života by vedlo k dalšímu utrpení, neexistuje jiná alternativa, která by pacientovi umožnila snížit utrpení a takovéto případy musí posoudit ještě další lékař, který posoudí, zda je takovéto rozhodnutí správné.¹³³

Pokud by tedy byla eutanázie legalizována i v jiných zemích, musel by tento akt být jasně definovaný jako je tomu v případě Nizozemska. To by zabezpečilo, že by nebylo možné, aby se z lékařů stali vrazi svých pacientů.¹³⁴

¹³¹ Tamtéž, s. 191- 192.

¹³² SINGER, Peter. *Practical Ethics*, Cambridge : Cambridge University Press, 2011, s. 195.

¹³³ SINGER, Peter. *Practical Ethics*, Cambridge : Cambridge University Press, 2011, s. 196.

¹³⁴ SINGER, Peter. *Practical Ethics*, Cambridge : Cambridge University Press, 2011, s. 216.

13 Změna etického postoje

Singer se zaměřuje na pět přikázání, která jsou ve staré etice, ale my jsme jejich správnost vyvrátili. Nový etický přístup nám pomůže při řešení otázek ohledně pohledu na lidský život a jeho ukončení. Prvním starým přikázáním je, že máme ke každému životu člověka přistupovat takovým způsobem, jako by každý život měl stejnou hodnotu. Ale ne v každém případě je tak s člověkem nakládáno, to znamená, že nové přikázání by mělo připustit, že hodnota lidského života je proměnlivá. Pokud člověk ztratí vlivem nemoci vědomí a všechny charakteristiky, které z člověka činí osobu, nemůžeme takovému životu připisovat hodnotu. Pokud budeme následovat stará přikázání, nikdy nebudeme schopni přetvořit naše etické a právní normy. Pokud staré přikázání odmítneme, dokážeme vidět relevantní faktory, které jsou důležité pro plnohodnotný život člověka. Dospělí lidé jsou si vědomi své existence, mají vědomí, jsou schopni navazovat vztahy s ostatními lidmi. Pokud nastane taková situace, že člověk ztratí vědomí a výše uvedené charakteristiky, nemůžeme takový život chápat jako hodný ochrany a nadále prodlužovat tento nepříznivý stav člověka, pokud si to sám nepřeje. Podle právního systému, je rozhodnutí o ochraně života takového člověka zabezpečeno státem, ale správně by takovéto rozhodnutí měla učinit rodina pacienta, nebo pacient sám.¹³⁵

Druhé staré přikázání tvrdí, že nikdy nesmíme úmyslně sáhnout na život nevinné lidské bytosti. Toto přikázání pramení z tradice římsko-katolické církve, která chápe lidský život jako nedotknutelný. V takovém případě by byl potrat vždy chápán jako špatný, a to i v případech, kdy by zachránil život matky. Nové přikázání by tedy mělo být formulováno tak, že každý musíme nést následky za svá rozhodnutí. Vždy se tedy máme ptát, jestli rozhodnutí, které vykonáme je to nejlepší. Tento nový přístup je velice náročný. Pokud se odpoutáme od lékařského světa a přesuneme se do toho běžného, zjistíme, že i běžní lidé dělají rozhodnutí, která mohou být otázkou života, či smrti jiných lidí. Lidé ve většině zemí žijí v nadbytku a měli by pomáhat těm, kteří jsou chudí, trpí hlady, umírají kvůli nedostatku vody a zdravotní péče. Většina lidí, ale nic takového nedělá. Tento nový systém etiky, by nás mohl přimět k tomu, že budeme brát větší ohled na to, aby byla poskytnuta pomoc lidem v zaostalých zemích.¹³⁶

Třetí přikázání zní: Nikdy si nesáhni na život a zabraň ostatním, aby ti na život sáhli. Podle našeho uvažování bychom toto tvrzení měli přeformulovat takto: Respektuj

¹³⁵ SINGER, Peter. *Spisy o etickom žití*, Spolok slovenských spisovateľov (SSS), 2008, s. 206- 208.

¹³⁶ Tamtéž, s. 208- 211.

touhu člověka žít nebo zemřít. Tento názor na nedotknutelnost lidského života pramení z křesťanské tradice, která výslovně zakazovala sebevraždu a považovala takovýto čin za hřích. Nový způsob pohledu na lidský život, se snaží ukázat, že pokud je člověk vážně nemocný a přeje si zemřít, nezpůsobuje tím újmu ostatním lidem, ani neohrožuje jejich právo na život. Pokud si tedy nemocný pacient přeje zemřít, mělo by být samozřejmé, že mu lékaři toto přání splní.¹³⁷

Čtvrtým přikázáním je to, že bychom měli mít děti. Nikdo nám ale nemůže diktovat, abychom přivedli na svět děti, pokud děti nechceme. Momentálně je na zemi tolik lidí, že další nárůst populace by mohl být považován za neetický. Nové přikázání by tedy mělo znít, že máme přivést děti na svět, pouze v případě, že po tom toužíme.¹³⁸

Posledním pátým přikázáním je, že se životem lidských bytostí mám nakládat, jako by byl cennější než život ostatních bytostí. Pokud jsme výše zmíněné myšlenky správně pochopily, tak toto přikázání je opět špatné, jeho nová formulace by měla znít, že nemáme rozlišovat na základě druhové příslušnosti. Jde o to, že nemůžeme rozlišovat preference na základě příslušnosti k určitému druhu. Jak už víme, v některých věcech se neodlišujeme od zvířat. Některé druhy zvířat patří do kategorie osob a někteří lidé ne. To, co nám brání, abychom pochopili, že lidský druh není nadřazený všem ostatním, je pouze zakořeněnost náboženských tradic a naše neochota své myšlení posunout na jinou úroveň. Pokud mají některá zvířata status osoby, měla by mít i stejná práva, která náleží lidem. Život těchto zvířat, by měl být chráněn stejně, jako život lidí. Z toho vyplývá, že pokud budeme obhajovat právo na život člověka, který není v našem případě osobou, ale život zvířete, který je osobou hájit nebudeme, dopouštíme se velké chyby, která je založena na našem přesvědčení, že člověk je nadřazen zvířecí říši.¹³⁹

Pokud budeme řešit ukončení života pacienta, není to rozhodnutí, které se dá učinit snadno. Důležitou roli hraje rodina pacienta, na kterou musíme brát ohled a jednat s nimi velice jemně. Ztráta blízkého člověka je vždy těžká, ještě diskrétnější zacházení by lékaři měli volit, pokud se jedná o ukončení života novorozence. Nová etika nám poskytuje jiný pohled na celou situaci a ulehčuje nám naše rozhodování. Pokud se jedná o život novorozence, výsadní právo by měli mít rodiče. Pokud jejich novorozenec nemá vlivem nějaké vady dobré vyhlídky na přežití, je rozhodnutí čistě na rodičích, pokud

¹³⁷ SINGER, Peter. *Spisy o etickom žití*, Spolok slovenských spisovateľov (SSS), 2008, s. 212.

¹³⁸ Tamtéž, s. 213- 215.

¹³⁹ SINGER, Peter. *Spisy o etickom žití*, Spolok slovenských spisovateľov (SSS), 2008, s. 215- 217.

orgány takového dítěte mohou zachránit jiné dítě, které pak bude žít plnohodnotný život, mělo by rodičům být umožněno učít rozhodnutí, že jejich dítě daruje orgány jinému.¹⁴⁰

Nové pojetí etiky se snaží odstranit dělící čáru mezi potratem a narozeným dítětem. Jde o to, že většina společností už potrat nepovažuje za něco nepřipustného, ale v okamžiku, kdy se dítě narodí získává právo na život a vše se mění. Pokud, ale přijmeme nový etický pohled na tuto situaci, nemělo by narození dítěte nic změnit a infanticida by neměla být odsuzována, stejně jako potrat. Novorozeneček podle nového přístupu není osobou, nemůžeme mu tedy připisovat stejná práva. O novorozencích by měli rozhodovat rodiče, pokud si nepřejí vychovávat těžce hendikepované dítě mohou ho dát k adopci, nebo do ústavu, kde se o něj postarají, ale pokud by chtěli nechat dítě zemřít, protože nemá žádné vyhlídky na život a nikdy nedosáhne statusu osoby, měli by mít rodiče možnost nechat dítě zemřít. V některých zemích je infanticida stále běžnou součástí kultury, ale západní země takovýto čin považují za nepřipustný. Je bezpochyby, že některé nezápadní praktiky jsou nepřipustné, ale v případě infanticidy bychom měli udělat krok zpět a opět ji implementovat do našeho systému. Není to nástroj na regulaci populace, k tomu jsou vhodnější prostředky (antikoncepce, přerušování těhotenství), ale pokud jde o životy těžce postižených novorozenců měli bychom tuto možnost brát v úvahu. Jak už jsem uvedla výše, takovéto rozhodnutí není v rukou státu, ale mělo by být čistě v rukou rodičů, kterým se hendikepované dítě narodí.

V nové etice nechápeme život člověka jako posvátný, ale právní systém tvrdí, že život člověka je nutné ochraňovat, ale pokud má člověk právo na život, měl by mít i právo rozhodnout, že svůj život chce ukončit. Nová etika nepopírá právo na život těch, kteří nepatří do kategorie osob, ale nepřipisuje takovému životu stejnou váhu jako životu osoby. Je ale naší povinností, aby i ne-osoby měly dobrý život, musíme zajistit, aby netrpěly a byly naplňovány jejich potřeby.¹⁴¹

¹⁴⁰ SINGER, Peter. *Spisy o etickom žití*, Spolok slovenských spisovateľov (SSS), 2008, s. 218- 219.

¹⁴¹ Tamtéž, s 221- 228.

14 Závěr

Mým cílem bylo vyložit etické postoje Petera Singera a přiblížit utilitarismus a jeho představitele. Pozornost jsem zaměřila na problematiku zacházení se zvířaty, takzvaný speciesismus. Singer je zastáncem práv zvířat, je přesvědčen, že s nimi není správně zacházeno a neměli bychom naše zájmy stavět nad zájmy jiných lidí a zvířat. Singer se snaží prosadit myšlenku rovnosti mezi lidmi a zvířaty, to činí skrze rozdělení na bytosti bez vědomí, bytosti s vědomím a osoby. Preferenční utilitarismus je směr, který je založený na tom, že při našem rozhodování zohledňujeme preference všech, kterých se jednání dotkne a podle Singera do tohoto kalkulu musíme zahrnout i zvířata.

Dalším tématem je příroda, zde Singer upozorňuje na to, že pokud nebudeme pečovat i o přírodu, ve které žijeme, nebudou mít další generace možnost vyrůst v prostředí, které nás obklopuje a klade důraz na to, abychom se k naší planetě chovali dobře, protože nemáme jiné místo, kde bychom mohli žít my, nebo další generace.

V další části se zabývám pojmem lidské bytosti a ne-osoby. Zde pojednávám o tom, v jakém stádiu už můžeme hovořit o osobě, zde se pak názory odlišují podle jednotlivých teorií, náboženského přesvědčení atd. Singer používá termín Homo sapiens, který náleží příslušníkovi lidského druhu a jako druhý pojem používá označení osoba. Osobu chápe jako racionálně smýšlejícího „člověka“, který je schopný uvědomit si sám sebe. Do této kategorie spadají podle Singera zvířata i lidé. V poslední části jsem se zaměřila na tabuizovaná témata, kterými jsou potraty a eutanázie. Podle Singera nemáme připisovat plodu větší význam než životu bytostí mimo náš druh. Plod nemůžeme zařadit do kategorie osob, nemůžeme jeho život považovat za důležitější než život normální lidské bytosti. Problematika potratů je v některých zemích stále velice diskutované téma, v ČR je ženám běžně umožněno tento zákrok podstoupit, ale v Evropě i ve světě je stále spousta zemí, kde jsou potraty přísně zakázány. Singer upozorňuje na to, že pokud je tento zákrok zakázaný zákonem, neznamená to, že ženy potrat nepodstoupí ilegálně.

Jako poslední jsem se zaměřila na nejsložitější problém, kterým je eutanázie. Existuje jen málo zemí, kde lidé mohou eutanázii podstoupit. Singer je také obhájcem eutanázie, jako příslušníci lidského druhu máme určitá práva, která si můžeme nárokovat, ale také se těchto práv vzdát. Stejně by to mělo být s právem na život, pokud se tohoto práva člověk dobrovolně vzdá, lékaři by mu neměli bránit, naopak pokud se člověk, který trpí velkými bolestmi a není naděje na uzdravení rozhodne zemřít, lékaři by mu měli

pomoci.¹⁴² Singer je tak ve své podstatě zastáncem aktivní eutanázie, která se dá charakterizovat jako přímý zásah do procesu umírání. Takové jednání je u nás nelegální. Podstatnou námitku proti, je nátlak, který by při legalizaci eutanázie, byl vyvíjen na lékaře, ten by ve své podstatě byl nucen jít proti své lékařské morálce. Naše zdravotnictví se shoduje s výrokem Singera, že lékaři by měli pomoci člověku, který trpí bolestmi. V této oblasti u nás lze zaznamenat pasivní eutanázii, která se dá považovat za mravně přípustnou. Jedná o nenasazení, nebo ukončení léčby, která je z medicínského hlediska marná, beznadějná nebo neopodstatněná.¹⁴³

V práci můžeme vidět, že veškeré naše myšlení, je ovlivněno náboženskými ideály, které nám brání při řešení problematických témat. Dále při řešení těchto problémů hraje velkou roli medicína, která nám momentálně umožňuje prodlužovat život pacientů, kteří by v dřívější době nepřežili, v lékařské péči samozřejmě hraje důležitou roli i země, ve které se nacházíme, u nás dokážeme daleko více věcí, než je tomu například v Africe, nebo jiných zaostalých zemích. Z textu je patrné, že na některé problémy máme dvojitý pohled, pokud jde žena na potrat, je to v pořádku, ale pokud by chtěla zabít stejně vyvinuté dítě, které už nebude u ní v břiše, je to považováno za trestný čin. Posvátnost lidského života je přitom dána pouze náboženskými ideály, které přetvořily naše uvažování a ovlivňují nás dodnes, i když většina lidí už v Boha nevěří. Tyto náboženské tradice pronikly do našeho právního systému a bude velice těžké to změnit. Témata, která jsem uvedla jsou velice citlivá a neexistuje možnost, že bychom se všichni na těchto problémových tématech shodli.

¹⁴² SINGER, *Spisy o etickom žití*, Spolok slovenských spisovateľov (SSS), 2008, s. 191-192.

¹⁴³ ŠRAJER J., *TEOLOGICKO-ETICKÁ KRITÉRIA V SOCIÁLNÍ PRÁCI 2*, Výběr studijních textů [online]. Dostupné na: <http://home.tf.jcu.cz/~srajer/TEK2.scripta.19.pdf>, [cit. 2020-03-11].

15 Seznam použité literatury

Primární literatura

BENTHAM, Jeremy. *A Fragment on Government and an Introduction to the Principles of Morals and Legislation*. Oxford: Basil Blackwell, 1948.

GODWIN, William, *Political Justice*, London : printed for G.G.J. and J. Robinson, Pater-noster-Row, 1793, ISBN 978-0199642625.

MILL, John Stuart. *Utilitarismus*. Přeložil Karel ŠPRUNK. Praha: Vyšehrad, 2011. ISBN 978-80-7429-140-1.

MILL, John Stuart. *Vybrané spisy o etice, společnosti a politice I*. Přeložil Martin PO-KORNÝ, přeložil Karel ŠPRUNK, přeložil Ondřej BERAN, přeložil František VAHA-LÍK. Praha: OIKOYMENH, 2016-. Knihovna politického myšlení. ISBN 978-80-7298-487-9.

SINGER, Peter. *How are we to live?*. New York : Prometheus Books, 1995. ISBN-10: 0879759666.

SINGER, Peter. *Jeden svet - Etika globalizácie*. Spolok slovenských spisovateľov (SSS), 2006. ISBN 80-8061-234-X.

SINGER, Peter. *Spisy o Etickom žití*. Spolok slovenských spisovateľov (SSS), 2008. ISBN 978-80-8061-332-7.

SINGER, Peter. *Practical Ethic*, Cambridge : Cambridge University Press, 2011. ISBN-10: 0521707684.

SINGER, Peter. *Ethics in the real world: 82 brief essays on things that matter*. Princeton and Oxford: Princeton University Press, 2016. ISBN 9780691172477.

Sekundární literatuta

ANZENBACHER, Arno. *Úvod do etiky*. Vyd. v tomto překl. 3., v nakl. Academia 2. Praha: Academia, 1994. ISBN 80-200-0953-1.

BEDNÁŘ, Miloslav, LOUŽEK, Marek, ed. *John Stuart Mill: dvě stě let od narození : sborník textů*. Praha: CEP - Centrum pro ekonomiku a politiku, 2006. Ekonomika, právo, politika. ISBN 80-86547-57-4.

ČERNÝ, David. *Lidské embryo v perspektivě bioetiky*. Praha: Wolters Kluwer Česká re-publika, 2011. ISBN 978-80-7357-648-6.

GEORGE, Robert P. a Christopher TOLLEFSEN. *Embryo: obrana lidského života*. Unhošť: Lepanto, 2011. ISBN 978-80-904934-0-7.

JANÍČKO, Martin a Pavel JANÍČKO. *Utilitarismus v podání Johna Stuarta Milla*. Acta Oeconomica Pragensia : Vědecký časopis Vysoké školy ekonomické v Praze, Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, 2015, roč. 2014, č. 6, s. 90-97. ISSN 0572-3043.

KRANTZ, Susan F. *Refuting to Peter Singer's Ethical Theory*. Westport : Praeger, 2002. ISBN- 10: 0275970833.

KUŘE, Josef. *Co je eutanazie: studie k pojmu dobré smrti*. Praha: Academia, 2018. Právo - etika - společnost. ISBN 978-80-200-2762-7.

MCGREAL, Ian Philip. *Velké postavy západního myšlení: slovník myslitelů*. Praha: Prostor, 1997. Obzor (Prostor). ISBN 80-85190-61-3.

PREECE, Gordon. *Rethinking Peter Singer*. Downers Grove : InterVarsity Press, 2002. ISBN- 10: 0830826823.

REMIŠOVÁ, Anna. *Dejiny etického myslenia v Európe a USA*. Bratislava: Kalligram, 2008, ISBN:978-80-8101-103-0.

SCHALER, Jeffrey A. *Peter Singer Under Fire*. Illinois : Open Court, 2009. ISBN-10: 081269618.

ŠIPR, Květoslav, Milan MIČO a Eduard KRUMPOLC, ed. *Aktuální bioetické texty: Deklarace o eutanazii*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2005. ISBN 80-244-1278-0.

ŠRAJER J., *TEOLOGICKO-ETICKÁ KRITÉRIA V SOCIÁLNÍ PRÁCI 2*, Výběr studijních textů [online]. Dostupné na: <http://home.tf.jcu.cz/~srajer/TEK2.scripta.19.pdf>

THOMPSON, Mel. *Přehled etiky*. Praha: Portál, 2004. Filozofie (Portál). ISBN 80-7178-806-6.

VANĚK, Jiří, *Rozpory Millovy etiky*. Acta Oeconomica Pragensia : Vědecký časopis Vysoké školy ekonomické V Praze, Praha: Vysoká škola ekonomická v Praze, roč. 15, č. 5, 2007.

Internetové zdroje

Price, Anthony, "Richard Mervyn Hare", The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Winter 2016 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = <<https://plato.stanford.edu/archives/win2016/entries/hare/>>.

Schultz, Barton, "Henry Sidgwick", The Stanford Encyclopedia of Philosophy (Summer 2015 Edition), Edward N. Zalta (ed.), URL = <<https://plato.stanford.edu/archives/sum2015/entries/sidgwick/>>.

16 Resumé

This thesis is about history of utilitarianism, utilitarian philosophers. The main person this thesis is Peter Singer and his etical opinions. Through Singer's ideas, analyze topics such as speciesism, nature, abortion, infanticide and euthanasia. These topics are very problematic and Singer is trying to show us a new perspective on these issues.